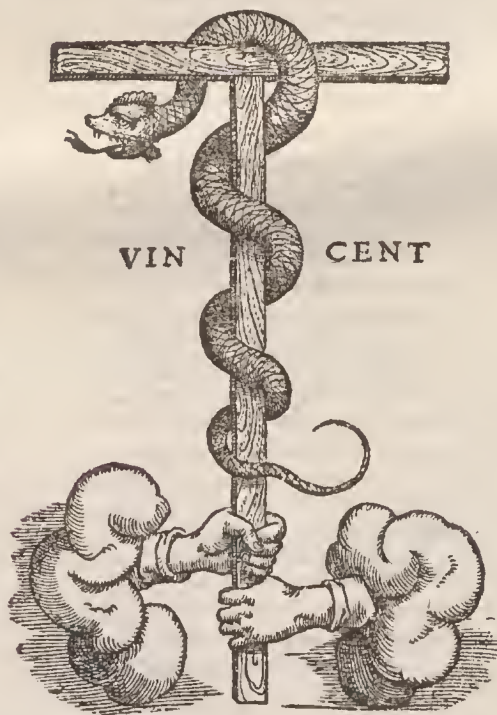
Petri Andreæ

MATTHIOLI SENENSIS

Serenissimi Principis Ferdinandi
Archiducis Austriæ &c.
Medici,

APOLOGIA

ADVERSVS AMATHVM LVSITANVM
Cum Censura in eiusdem
enarrationes.

VENETIIS,
Ex Officina Valgrisiana.
M. D. LIX.

Εἰς τὴν Πέτρου Ἀνδρέου Ματθιόλου Ἀπολογίαν
Ματθαῖος Κολλῖνος βοίημος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων
Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Ματθίολος:
Οὗ πόνον εὐκλεέες τε καὶ εὐφρονέοντες ἰητροὶ
Φαντὶ κλέους ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τις ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχων ἄνοιμ', οὐδ' ὅγ' Ἄματος,
Ἀλλ' ἀμαθὴς, τούτου χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῷ γ', ὑπερηφανίας τοίης χάριν ἀντιβολήσας,
Τήνδε βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCVS PARTHINVS ROBORETANVS

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ MEDICVS PETRO ANDREAE MATTHIOLO PRAECLARISSIMO MEDICO S. P. D.

EMINI hoc vnquam mortalium hactenus concessum fuisse uideo (præstantissime Matthiole) quantuncunque in quauis præcelleret facultate, vt in tanta passim iudiciorum, sententiarumq; varietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodo placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia eruditionis lux enitescit, quàm praui, & peruersi, qui quò maiori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non valuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in alijs obruere cōtendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrænata libido, qua non modo ipsi, quibus nihil bonum, & elimatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, vt etiam cæteris omne tollant emolumentū, & omni doctrinæ fructu, & vtilitate spolient. Ac quamuis ea sit in te constantia, ea morum grauitas, vt parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiusdam Lusitani hominis ingratissimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem, tamen post modum nonnihil vereri mecū cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par sit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem institueras, pariter & Censuras in eius grauissima errata penè ad finem perduxisse; non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo non mediocrem voluptatem; quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per vllum facilius, & clarius huius insanam vecordiam, quàm per te ipsum retegi posse existimarem. Nunc autem quo consilio, quáue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem an (quod mihi certè potius videtur) tuum hac in re nonnihil vituperem propositum. Quòd si ita tibi persuades, vt nō tanti æstimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo cōspectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, vt indignum planè tibi iudices, vt istam dissolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis iudicium. An quo singulari doctrinæ lumine facilè tu huius falsitatem animaduertis, idem quoque de omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in hunc hominem incidēt; quos istius falsitas à veritatis studio impediat? Quot ille nōdum satis instructos, & in hac facultate roboratos suis calumnijs à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius sciētiæ tyrocinia adhærescunt, aut nec dum tua doctissima scripta expenderint, tantò periculosius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis est homo in aliena reprehendendo, in suas fabulas intrudendo, adeò perfidiosus in alienis scriptis violandis, & (qui imperitorum mos esse solet) adeò procliuis est in sua constituenda sententia, vt vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudētiæ tu non occurres? Eam quum tu sine omni tua molestia comprimere valeas, eum omnium reliquorum detrimēto libidinosè grassari patieris? Dicam id, quod sentio Matthiole, non tam, vt cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis viris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse videaris. Quis hac nostra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illustrauit? Vt excellentissimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum immensitas diuidunt à tuo conspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (vt tu optimè nosti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis amplissimis cōmunibus beneficijs sic me tibi deuinctum, & adstrictum cognosco, vt nihil tui causa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta sit immanitas, vt tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adiutus, his fructus, his quotidie se oblectans, non dico ingratitudinis vel minimum inditium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenset? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, qua maior est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, vt omnes grauissimos susciperes labores. Tantáne fuit in Lusitano ingratitudo, eáne inhumanitas, vt nihil istorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tantam ei vindicem excellentiam, quasi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquam apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, vt (si quidem id fecisset) emēdatum te à Lusitano dolere queas. Vsque adeò ne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic vbiq; in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidē sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quā ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Nō tanti est id incommodū, vt corrigi, & resarciri posset à quamplurimis doctissimis, & grauissimis viris dubitem. Nā vt innumeros hoc nostro prætermittā tempore, eruditissimos, & plenos leporis, venustatis, humanitatisq; viros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantissimo literarū amore, in perpetuū obligatos se tibi profitentur; tum vel vnus Cronemburgius Coloniensis summus, & præstantissimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cuius etsi doctissima, ac clarissima scripta à te versata nō ignorem, audi obsecro qua gratitudine, auctoritate, quàm doctè, quàm luculenter in suo de compositione medicamentorū libro breuiter suum in te intimū affectum declaret; & Lusitani illius nequitiā, & indoctā improbitatem redarguat, ac perstringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odiosa cōfidētia virus inuidentiæ suæ in clarissimū, modestissimumq; virum Matthiolum Senensem eructat, dum passim ni-

mis intempestiuè huius doctrinā super cōmentarijs in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignū animum, & perniciosam inuidiā ostentat; ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atque improbam in se translatam operā alienam (quod crimen est longè omniū turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etenim enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi studio dissentit, in graues, manifestosq; errores imprudēs homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisq; alijs visitur. Multò satius fuerat, quò doctiorem se æstimaret, eò quoque modestiorem præstare, quod ingenuum Philosophum decet. Hactenus ille. Quid syncerius? Quid magnificentius huiuscemodi viri grauissimo testimonio? Vt recreare potius te debeāt talium, & tot clarissimorum virorum centuriæ, quàm vt te moueat vnicū inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile talem in lucem esse editum, & in cōmune humanum consortium fuisse productum huiuscemodi hominem, qui ea rodat, laceret, cōuellat, in ea insaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquā poterat; minime tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam cōuincāt, qui sua gratitudine, & candore, illius insolentem malignitatem, & insaniā superent. Quorū synceritas, honestas, probitas, non te plus reuocent, ac consolentur, quàm istius barbaries te deijciat. Absit, ut non multò plus eruditissimorū virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Lusitani. Hoc porrò multò magis me affligit, quòd quum tu ipse per te commode, & opportunissimè confutare possis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios nō animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeunda homine. Alijs suis impediti negotijs, alienæ difficulter se subijciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi est verisimillimum) tibi hanc reseruant prouinciam. Indignum se arbitrantur de eius disceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, co incolumi, & adhuc superstite, cuius labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit cognita, & explorata, qui optimè se ipsum intelligat. Non decere id onus in cæteros reijci, quod ab eo sit accersitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena censent tutius, diligentius, fidelius protecturum, quàm sua ipsius, in quibus suus honor, sua laus, sua gloria versatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipse, ipse est superstes. Quæ studiosissimè, & doctissimè est cōmentatus, ea nobis seruet integra, hæc custodiat nobis salua, cōtra peruersorū calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ sit prudentiæ excellentissime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, sedulò prospicias. Et quid opus est magna hic, & longa consultatione? Quasi sit obscurum, quasi te ipsum id lateat, magis te in isto negotio tuæ obtemperare mentis generositati, quàm nostri omnium expectationi. Vide μὴ πλείων ἀγνορία σεαυτὸν κατακτείνῃ. Suspecta tibi sit ea securitas, ex qua & tuæ auctoritati, & cæterorum studio non leuis fortassè imminet iactura. Ne nimis securè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Lusitani. Excute istum scarabeum ex tuis floribus, nec sinas, vt suis molestissimis susurris, & fœtore ista cōtaminet, ex quibus optima, & roscida mella reliqui se cōfecturos sperāt. Hic labor (& quis labor?) nisi ad cætera tua præstantissima monumēta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepisse cognoscemus beneficia, quæ fuerint inchoata, nō absoluta, splendidè adumbrata, non expressa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui sint futuri, qui istuc tuum silentium molestè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorū amplissimorum beneficiorū pœnituisse te dicant, cū tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac cōtagione liberes. Propulsa nobis hanc molestiā, declina, obtunde omnem improbitatē, vt tutò nos in tuis luculētissimis operibus sciamus posse versari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Lusitanus ita nequiter tua inuasisset opera, implorādus, & excitādus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuissima aspersa labecula, tua nitidissima nobis restitueres opera. Nunc quid viuus cessas? Quod tunc à mortuo nos obtinere nō posse penè iniquū putaremus, quātò id erit deploratius, quanto iniquius à viuo nō impetrasse? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauissimū est, superatus manū conferere cū isto imbelli transfuga abnuere censeberis? & ea iam tacitè cōdemnare, ob quæ cæteri suæ fœlicitati cū primis gratulātur? Scimus iam hanc operā à te incœptā, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dissiparit. Vt hac quoq; opera suas bibliothecas doctissimi cōplures locupletandas expectent. Hanc spem cōprehensam, & mētibus nostris infixā, si tua præstātia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto destiteris? Cur nō id perfeceris, quod tu ipse inchoaris? An cedere te posse quisquā credat Lusitani ineptijs? aut iure te reprehensum ab isto imperitissimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuissima irrepat huiuscemodi suspicio. Da quod à te magnificè expectamus. Exhibe quod lectu, & visu iucundissimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratū. Quid abdis, quod nō in lucem dare tuæ derogat existimationi, Lusitani inanem auget cōfidentiā? Quid dicet calumniator profligatissimus? Scripsi cōtra Matthiolum, rapui, suffuratus, deprædatus sum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil cōtradicit. Adeò nonnunquā plus iuuat perfricare frontē, quàm omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnātem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc'ne pro sua impudētia, si nō effutiet, secum volutabit? Noli tantū locum dare huius amentiæ. Nobis nihil erit iucundius tua existimatione, nil dignius, nil cōtra huius furorem vehementius, quàm quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præstās eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil nō præclarū, & eximium omnes à te sperēt. Noli te (rogo) in eā præcipitare opinionē, vt aliquid in tuis bibliothecæ scrinijs delitescat, quod nobis subtrahas, quod nobis inuideas. Nō patitur nostræ cōsuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parū sollicitè, nō satis anxiè tecū pertractem. Tametsi de medica sis materia ita benè, & præclarè meritus, vt nemo non omnibus beneficijs te cumulatissimè prosequi valeat; timeo tamen subindè, ne homines ingrati, inuidi, malitiosi tua abutātur humanitate, & summo reipublicæ amore. Qui tunc demum verā se venari putant gloriā, si (id, quod nunquā, vt cōfido, adipiscētur) suis maleficijs tuos nitātur præclarissimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina nō potuerunt cōsequi, id imperitia, impudētia, furore nanciscātur. His, quæso, per nostrā amicitiā, per cōmunem omniū literarum amorem, quibus animū semper habuisti deditissimū, declara, quàm mala cæcitate ruant. Aperi horū vanitatem, concute, dispelle istorū inuidētiæ virus. Indica eis quàm longè fuerat tutius sana in eis mente vti, quàm in illis suū furorem patefacere, ex quibus haurire poterāt cū sapientissimis summā vtilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequā sapere didicerit, omniū se agitatorem præbet. Quod quum tua postulet sapiētia, eruditio, existimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctissimè nobis elucubrasti, ea nunc aduersus hunc prædonem calumniatorem tuta, salua, illæsa, & intacta posteritatis memoriæ tradas, simul & ipsum sua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditissime Matthiole, & quamcelerrimè nostræ satisfacias omniū expectationi. Viennæ Austriæ Quarto Nonas Septembris. 1557.

MAGNI-

MAGNIFICO, AC CLARISSIMO D. PETRO CANNIZERO SERENISSIMI Regis Romanorum &c. Archiatro

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS MEDICVS S. P. D.

ESCIO quo pacto id ferè semper usu uenire animaduertamus (clarißime uir) summos, & præstantißimos uiros, quò magis excellunt, et quantoq; cæteris bonis, ac eruditis uiris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, et calumnijs impeti, ac lacesi. Quò minus mihi dolendum censeo, si ego quoq; (quanuis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicæ utilitatis nō id præstantiæ culmen uideam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiusce æui improbitatem (ut quidam fortaßè putant) sed in impiorum hominum impudentiam reijciendum arbitror. Quod tametsi minus sit nouum, minus inusitatum, ut ab honestißimo quenquam impediat instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum; quum unà cùm ipsa uirtute nata sit inuidia, liuor cum primordijs emerserit, et hæc omni tempore suam exercuerint improbitatem. Inuidia uerò uirus improbitatis suæ nunquam in obscuros, ignaros, abiectosq; exercere solet, sed in eos plurimum qui cæteris uel doctrina, uel sapientia, uel alijs quibuscunq; animi, uel fortunæ dotibus præclariores, eminentioresq; euaserunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non poßit, quò præclari uiri propria uirtute peruenerunt, fraudibus tantùm & technis se extollere nituntur. Nec idcircò mirum uideri debet, si quò magis quis inclarescat, eò uehementius in illum hæc se iaculetur uipera, & sæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoq; animaduertissem, & labores, conatusq; nostros ab inuidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & meæ propè cuiusdam fœlicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantùm tribuerim) à clarißimorum hominū communi fortuna me non segregari. Ob idq; decreueram potius inuidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium facessere; præsertim cùm in omni uita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, uoluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse uoluerim. Verùm quum uidissem, legissemq; nauißimas quasdā calumnias in nostros in Dioscoridem commētarios editas ab Amatho quodam Lusitano homine sanè non solùm, ut eius fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiā, quantùm ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantißimo: quumq; præter id comperissem hunc quamplurima ex commentarijs nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) nisi ij à nobis palàm refellerentur; pietate potius, quàm cupiditate aliqua contēdendi, à qua maximè sum alienus, excitatus pati sanè nō potui (etsi aliter mecū prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, unà cùm Censuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an uerò diutius domi nostræ premerem. Siquidem tametsi non uerebar hinc aliquā me reportaturum uictoriā, non tamen ducebam eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idq; consultius uidebatur scripta illa iam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, et iam etiam uiderem quamplurimos doctißimos & honestißimos uiros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quàm ueritatis causa patrocinium suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum uerò causa cecidisse. Verùm diuersum suadebat genius meus, subindè uelut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantum ratione destituissem. Idq; eò magis mihi faciendū suadebat, quò iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaq; anceps in his uersor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera uerò conscientia, et ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, et ubi potius negotium hoc honestè subterfugere cupiebā, quàm exequi, tot accesserunt doctorū uirorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, ut tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis uinceret meū, quàm Franciscus Parthinus Serenißimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè uersatus, cuius literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto reuocarunt, ut eius opinioni, et consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Cæterùm quum iamdiu nouerim (uir clarißime) quantùm doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiā quantùm iudicio summo, ingenio, æquitate, et auctoritate ualeas, quumq; te habeam præcipuū inter eos, quos mihi eximiè obseruandos proposui, hos ultimos labores nostros non tantùm tibi legendos, uidendosq; mittere decreui, sed etiam nuncupari uolui. Nec (mihi crede) eo animo, ut hac re tua in me collata beneficia rependere uelim, ac putem, sed quòd eximia uirtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitißimi huiusce hominis nequißimas in me calumnias, & errata quamplurima facilè noscere poteris, animi synceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & postremò auctoritate corripere. Hoc si (ut spero) eo feceris animo, quo in omniam amicorū, bonorumq; uirorum negotijs semper esse soles, uerendum mihi non est, quin tuis etiam præconijs nostra augeantur præsidia. Nam ubi uideris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorumq; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Pragæ Quarto Calend. Septembris.

PRAEFATIO.

Commentarij in Dioscoridē magno labore sunt editi.

VVM NON Sine magno labore, magnaq; industria Commentarios in Dioscoridem edidissem, quemadmodum doctis quàmplurimis, præclarisq́ue materiæ medicæ studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam, sic neminem tam peruersum, inuidum, improbumq́; fore iudicaui, qui non potius optimi consuleret (vt ingenuè fatear) candidos nostros, & synceros conatus, quàm iniquius quippiam de his existimaret. Etenim quum semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque nostrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honestiq; viri munus esse putaui, sua industria, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium studiosorum vsum in publicum promere. Hanc itaq; ob causam hoc mihi ingenuum, honestumq; videbatur, vt id quod vnusquisque in quolibet scientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa, diuturnaq; lucubratione, obseruantiaq; sibi priuatim, & non quasi priuatum, & sibi proprium fuerit assequutus, contineat, sed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cùm iampridem à me esset factum, non sine fructu fortassè, nec (vt audio) absque magna multorum præclarissimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametsi ij nec me nouerint, nec viderint vnquam; non leuiter sum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, vt eæ augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentiorique, quàm hactenus in hac versor opinione, & iam opus prelis Valgriasinis subesset, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod non parum fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuissem, quæ tot præstantissimorum auctorum iudicia comprobarent. Verumtamen non adeò horum tot hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, vt ea, quæ passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui sedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea peruicacia proprijs affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam quòd cum Lusitanus ille omnium vltimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cribrasset, & excussisset, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurionis nomen, quem centurias quasdam digessisse aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri cæperam, longè aliter quàm putaram, euenisse cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò ascriptas, nil aliud quàm inuidentissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obseruare potui. Nescio profectò magisne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps & insanissimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quòd tam impudenter ex his ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tanquam sua quasi vindicat. Verùm vt suam agnoscat inscitiam, nec suis calumnijs quicquam nostræ detrahat auctoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in posterum fortè honestissimum nostrum, vel aliorum impediat cursum, cogor sanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si præsentibus culpis ignoscerem. Licebit itaque nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hæc silentio dissimularem, quis deindè modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic qui tam improbè nos lacessiuit, secum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehendat, & æquissimè discernat vtriusq; controuersiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ singulatim mihi respondendum meminero.

Ingenui viri munus.

Quā ob causam Cómentarij in Dios. latinè sint editi, & plantarum imaginibus illustrati.

Cur ædita hæc sit Apologia.

At Videte obsecro, quàm grauiter, ac vehementer me primum adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certamen, sed quasi mecum de religione contendat, quam homo inconstans iam pridem turpissimè, ac impudentissime deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore Meum in Italia non nisi à paucissimis medicis seri, quem sequutus postea Marcellus Vergilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc, quod sciam, nullum Italiæ Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò contra Patres Mesues interpretatores acriter agit, qui in Calabria, & Nursiæ montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cum apud Boniam quoque nascatur, vt testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius, cum magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiæ montes, vt eam indè eradicarent, ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta vsus sim modestia in huiusce rei assertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iampridem non didici in Italia quodam

Calūnia prima de Meo.

Calumnia refellitur.

dam circumferri Meum, cum ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac uero Meo mihi uideri longè dissimile. Hoc etsi simpliciter à me esset dictum, ut meam hac in parte solum exponerem sententiam, nescio tamen cur accusandus magis illi uidear quàm leniter admonendus. At quòd in hanc uenerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures huius rei mihi constarent rationes. Etenim est in primis quòd uiderim nostratis Mei radices longè crassiores, uegetioresq; quàm genuini expetat historia: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde quòd eædem grauiter potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Est præterea quòd mansæ parum omnino acrimoniæ resipiant. At quum, Galeno auctore, Meum tertio excessu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori ui pollere existimauerim, quàm quod nuperrimè in usum medicum concessit? Est etiam, quòd extent manuscripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi folijs, conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reijciat Amathus, non tamen sine ratione est adductus, ut scriberet non nasci in Italia Meum. Nam cum non nisi à medicis, iisq; admodum paucis ipsum seratur, magnum & euidens est argumentum non ibidem sua sponte progigni. Quorsum uelut peregrinum à medicis excolebatur, si ubique in Italia nunc illud excrescere uidemus? His itaque palàm est, ut non ab re in censendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum uolui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq;, quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis ascriberetur. Veruntamen nolui ob id prætermittere, quin huiusce Mei imaginem appingerem, non tamen, ut hoc tantùm argumento fateri uiderer illam genuinum referre Meum, sed ut illud nobis antea non ignoratum (ut opinari uidetur Lusitanus) ostenderem. Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiam ferunt, sed & eos longè magis, qui, ubi fatear, hanc uel illam me non uidisse, nec nouisse stirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi uiri munus esse credidi, ignota, uel dubia potius silentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in posteritatis discrimen, falsa pro ueris describere, & dubia pro certis asserere. Quod quandoque fecisse Monachos illos, quos, uulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum uidetur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eam tantùm ob causam è sua exulauerit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudeorum omne genus maximè persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantoperè lacessiuerit, quòd in eos hæc scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos aliàs damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat. AT IAM HOMINIS uidete inconstantem seueritatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter inuadere non potuisse) Plinium ipsum, & alios grauissimos auctores explodere, ac damnare non est ueritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat, quod à Plinio non nihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is præter » Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his uerbis. Illyrica quoque duorum gene- » rum est. Raphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem cæteris præstare, quæ rufo fuerit colore, ne ulla in tanto uiro obseruari posit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se uelit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens ita legit. Illyrica quoque duorum generum est, Rhaphanitis à similitudine, Reliqua quæ sequuntur in unum coercet cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, ut dicas, in quo codice tales uideris interpunctiones, cum certò sciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) ut statim confusus sileas. An non te pudet editionem hanc uocare in iudicium, ut illicò palàm fiat, quàm grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Quæ ista connexio? Quæ etiam melior, Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de uerbo, cuius sensus cuilibet legenti sole lucidius apparet. Istis grammaticæ confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctissimis & summis uiris inter multa quandoque contingit negotia) lapsus uideri, quàm huic grammatico sua subiici opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, ut aliquoties sibi non satis constet? Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octauo, capit. 30. castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum uenatu urgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea lib. 32. cap. 3. apertissimè negauit, & tanquàm fabulosum explosit. De Populo autem agens lib. 16. cap. 23. nullum hanc florem, nullumq; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 23. cap. 8. eandem Populum dixit & uuas, & semen gignere; hoc comitialibus, illas ad unguenta præferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in Iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicatur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo utiq; auctore, si in tanto opere, & tam uaria lectione aliquando memoriæ fragilitate sit prolapsus, præsertim cùm is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iusta id ratio suadeat, non licere censeas. Nos ueritatem ubique sequimur, eam nulla hominum auctoritate, quoad possumus, patimur obfuscari. Non tanti (mihi crede) est æstimandus in Plinio

Mei consideratio.

Meum, quod circũfertur à genuino pluribus dissidet notis.

Vulpina Lusitani religio.

Calumnia secunda.

Calũniæ confutatio.

Plinium quãdoq; non satis sibi constare.

Animaduersio in Lusitanum.

nio aliquis memoriæ lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinam æstimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliusq; quàm furtiuam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitiis adoriri? Optimorum ne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonumque potius mihi uidentur, quos tu maximè sequutus uideris. Quo fit ut mirum non sit, si primùm è Lusitania pulsus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò ut solum ferè non inuenias, ubi iam tutus esse posis. Porrò hæc mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non ut uidear cum homine pugnare, quem non est ut timeam, neque etiam ut odio prosequar aliquo, præsertim cùm nihil sui posideat, ubi posim postea resici, ubi uicerim; sed tantum medicæ materiæ uindicandæ, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, uehementiorique sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros deprædatus sit, deinde quòd falsissimas, friuolasq; calumnias in me excogitauerit. Postremò quòd ubi aliquid suo marte cudit, in grauissimos, frequentesque labatur errores. At qui quum probi, ac candidi hominis non sit manus conuitijs, & maledictis, sed propria uirtute pugnare, ea utar in dicendo modestia, quam animi nostri synceritas, & eius insolentia exposcere uidebuntur. Quòd si quandoque pietate summa adductus, uel calumniarum iniquitate sauciatus, pauca quædam acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi uitio uertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam sit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, sed etiam temeritatem. A MEO LVSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Se- »
nensis cum nos uero carere Amomo sciret, ut illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit, ubi »
ex India nunc delatum contendit: mea tamen sententia fallitur, cum hucusque Amomum uerum in- »
compertum sit. Hæc ille. Sed planè falsò, cum plura me dixisse scribat, quàm rei ueritas exposcat. »

Calúnia tertia de Amomo.

Calumniæ di pulsio.

Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim Amomum ex India in Lusitaniam conuehi, nec eò quemquam remiserim, ut ille somniasse uidetur, dum meas mentitur lucubrationes, & eas (quæ illius est liberalitas) suis uerbis amplificat. Scripsi quidem me á quibusdam non spernendæ fidei medicis accepisse iam primùm ex India in Lusitaniam afferri Amomum, nec sanè plura, quàm hæc. Cæterùm cum eorum sententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò uellicet, conijcere quidem non possum, nisi quis fortasse in eius maleuolum animum hæc reijciat. Quod autem ille perperàm meam acceperit mentem, id argumento esse potest, quòd in commentarijs nostris latino sermone editis, nihil huiusce fabulæ meminerim. AD CALAMVM Odoratum ueniamus, ubi ille grauiores, sicut ipse putat, in me admouet machinas, quas idcirco non magno sanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (prope dixeram moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quod nixus Theophrasti, & Plinii testimonio certò affirmauerim radicem, qua pasim Odorati Calami uice utuntur Seplasiæ, legitimum, genuinumq; esse Acorum: quin & quod scripserim Calamum Odoratum arundinem esse, non radicem, quibus refragatur his uerbis. At mea sententia decipitur Matthiolus, cùm licet Theophrastus, »
& Plinius in Calamo Odorato calamum, & non radicem laudare uideantur, alibi tamen Calami Odo »
rati radicem desiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, ut apud Plinium est legere lib. 24. »
cap. 11. in quo cum Calami Odorati iuuamenta enumerat sic inquit. Efficacisima autem in omni a- »
rundine, quæ proxima radici: efficacisima, & genicula. Per quæ uerba manifestè percipitur, quòd »
in omni calamo, siue harundine, radix efficacior est pars. Qua de causa Calami Odorati radix potius, »
quàm calamus in opus trahenda est, ut meritò hactenus pharmacopolę hac preciosa, & exotica radi- »
ce pro uero, ac genuino Calamo Odorato usi sunt. Quantùm uerò ad Dioscoridem attinet, si quis »
introspiciens eum accuratius expenderit inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo, cùm »
radix geniculata dicitur, calamus uerò potius nodis cinctus. His ne tam stolidè me putat concludi »

Calumnia quarta de Calamo Odorato.

Calumnia diluitur.

Lusitanus? Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui hæc accuratius priusquàm scripserit, pensitauit, sed quàm turpiter ipse potius decipiatur, quippe qui temerè Plinij, & Dioscoridis grauissimorum auctorum abutitur testimoniis. In primis enim ut eius argumenta dissoluam, & tanquàm inania, & irrita monstrem, non uereor, ne Plinius, aut Theophrastus Calami Odorati radices adeò desiderarint, ut nusquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficacisimam in omni harundine eam esse partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianę lectionis, latinique sermonis adeò imperitus, ut non uideat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium. Namq; examinaturus quę nam partes in uniuerso calamo cæteris præstent, næ non radices, ut Lusitanus sua quadam malitia, uel fortasse imperitia in me distorquet, sed partes radicibus proximas cæteris præstare inquit: quod facilè prudens animaduertet lector. Nec enim aliam ob causam putat Plinius maiori ui pollere eas calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eædem ibi crasiores, uegetiores, robustioresque in omni arundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis; quo fit, ut etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimauerit Plinius. Quippè & genicula robustiora sunt, & crasiora. Quam ob causam Calamum illum prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipsum, quęso intueamur locum, quem ille quasi uiolentum quoddam telum in me uibrat. At si ulla in eo sit prudentia, si leuius & consideratius uerba Dioscoridis mecum perpenderit, non solum

deponet

deponet hanc iracundiam, sed fortassè etiam noscet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cùm ait. Calamus Odoratus in India nascitur, melior est fuluus, dense geniculatus, & qui assulose frangitur, plena araneorum fistula. Hęc ille. Quę tamen perperàm Lusitanus intelligit. Quippe calamus in primis arundinem designat, non radicem. Pręterea proprium arundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam araneæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quę solida, dura, lignosa, & ubique occlusa spectatur in omni arundinum genere. Ad hęc fuluus color calamo sanè debetur, non radici. Quippe quòd radix in arundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium sit radicis (ut ille contendit) ut ipsa geniculata dicatur, calamus uerò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modo quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, ut facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Crateogono, in Gramine, in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, alijsque nonnullis. Sed relinquamus hęc (inquam) quæ legere non uacauit Lusitano, & alios consulamus auctores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris sena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute Culmo geniculato inquit Cicero. Hęc si animaduertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitanter Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulsus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum uideri debet, quòd quum tam excellentem se haberi uelit medicum, reiq; herbariæ peritissimum, eius sententiæ, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam uecors non ero, ut hominem potius, quàm opinionem parum ualidam nulla ueritatis imagine fultam uidear persequi. Solus seuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostra. Tantum sibi temporis superesse non putat, ut uel aliquid probabilius afferat, uel rationes nostras dissoluat: ut non ueritatem, cui à quouis prolatæ semper fui addictissimus, sed solam suam sequi maleuolentiam se monstret. Nos (quod pręcipuum sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm ueritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiusce nobis displiceat opinio. Primum quòd nusquam uisa sit radix inter ualdè admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum uel minimum arundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quam plurimæ uisuntur, quę ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, ut quisque facilè certior fieri poterit, qui diligenter hasce radices explorauerit. Constat pręterea hasce radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, ubi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami Odorati esse contendunt, quòd nullus extet auctor (quod uiderim) qui scripserit Odoratum Calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortassè monebit, quod à Galeno dictum est, quippè qui scripserit Calami Odorati partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen gustantibus palàm sit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod Odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaq; satis iam comprobatum censemus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum: nec pluribus est hæc nostra defendenda causa. In sequentibus tamen & rationibus, & auctoritatibus ostendemus, radices has legitimi esse Acori.

Calamus Odoratus communis usus unde afferatur.

NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aspalatho contra nos affert. Est uerò Aspalathus (ut Ruellius testatur, & recentiores Gręci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum insula affertur, & illud, lignum Aloes, Rhodiorum officinę appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falsum euertere contendit, audiendus est, quum re uera lignum hoc, ex quo coronę parantur, ex arbuscula humili crebris spinis aculeata in insulis Rhodiorum, & aliis Gręcię locis cęditur, non uerò ex oliuę speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam huiusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptũ nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenses, & Valentinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. O fœlicem discipulum, qui ubique magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reuertatur oraculis. Sed uenit mihi in mentem, ne quoque iniuriam his faciat, quibus præceptoribus se toties usum iactitat. Verùm seu ab ijs hęc sit edoctus, seu ipse suo ingenio hæc excogitauerit (malo enim non à me hæc agitari testimonia, quàm ad hęc inuestiganda tantum frustrà suscipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multum distare ab Aspalatho certò scio: quòd primum illud cortice tenus rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridi detracto cortice adeò rubet, ut purpuram penè referat. Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clarissime demonstrat, Rhodium lignum nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortasse pluries degustauit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti ui præditum. Id, quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quod autem huiusce ligni planta sit Oleastri species, id maximè fatentur

Calumnia quinta de Aspalatho.

Calumnia retunditur.

Rhodiũ Oleastrum non esse Aspalathum.

Rhodij,

Rhodii Oleastri historia.

Rhodij, qui eius historiam ex Melita insula ad me scripserunt his uerbis. Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus est arboris longitudine hominis metam non excedentis. Nascitur arido, & saxoso tractu, fronde perpetua oleastri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto brachij instar crasso, à quo rami prodeunt rari, spinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante toto cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus uerò nigricat. Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus palam esse arbitror Rhodium hoc lignum ab Aspalatho admodum esse diuersum: & Lusitanum unà cum Ruellio in eodem uersari errore. Quippè (ut præmisimus) Aspalathus tantùm cortice tenus, non ut ille existimasse uidetur, in tota ligni substantia, adeò saturatè rufescit, ut purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo proueniens frutex sit surculosus (ut testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, ut ad brachialem crassitudinem adolescat. Cæterùm quòd de re incerta non modò contendat, sed tam facilè audeat affirmare, detestandum mihi uidetur. Quippè nil tam temerarium, tamque indignum sapientis grauitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere.

Calũnia VI. de Helenio.

HINC AD HELENIVM uenio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis allucinatum, adeò ut nullis possim me defendere rationibus, acriori morsu in nos inuehitur his uerbis. Confirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse. Caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq́;, flores luteos, & in ijs semen Verbasco simile, tactu pruritum faciens. Vnde facile credere est, ut hæc peruersa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquàm eam quoque à Plinio prætermissam animaduerto. Vnde Matthiolus Senensis hic falsò admodum Plinium adducit libro XIX. cap. V. qui ultrà quòd in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen XXI. cap. X. vbi Helenii meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite ex mente Crateuæ herbarii ramulos Serpylli modo humi sparsos tribuit, folia uerò Lenti similia: cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Immò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride uariat, cùm Dioscorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram sparsos Aegyptiam Inulam habere tradat. Ille uerò non Lentis folia, sed Serpylli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. XXI. eiusdem libri, ubi medicamenta Helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram: ut liquidò constet Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriam fecisse, non uerò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, si Plinii auctoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primùm cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem fecisse, quum (ut diximus) potius de secunda Aegyptia agat. Secundo cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re uera illi dulcedinem condonet & non amaritudinem, ut cuiq; legenti notum erit.

Calumnia retunditur.

HAEC ITAQVE SVNT, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur uelim, culpam, qua me accusat, non in me, sed in Typographum esse reiiciendam, quippe qui imprudenter meam peruerterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinii uerba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinii locum semidormiens pertransierit) libro XVIII. cap. V. & quibusdam aliis lineis priorum loco acceptis ex decimo uigesimiprimi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippè quum propè essent duæ illæ Plinianæ auctoritates, Typographus, qui è codice nostro manuscripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinii locum tanquam dormiens præteriit, & secundum in eius locum reposuit, quod ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortassè quis putet me id totum subdolè in Typographum reiicere) quòd non modò in commentarijs nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoque Plinii uerba per Typographum eò translata libro XIX. cap. V. ibi ascriptis non legantur, sed libro XXI. cap. X. ubi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita auctoritas, nil penitus ad rem nostram faciat, neque concludat, ut priores Italicæ editiones nostræ unumquemq; certiorem reddent. Non enim putet uelim Lusitanus quòd adeò sim excors, ut tam indecenter, tamq; fatuè Pliniana illa uerba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimento attulerim. Quandoquidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio uerba fecerit libro decimo nono, capite quinto, à me eo loco citatis, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa uacare compulsus ueritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, breuior is est, sed torosior, amariorque. Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate iuncta gratiam inuenit. Hactenus ille. Hæc itaque sunt à Typrographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm ut suam Lusitano detegam negligentiam, uel fortasse imprudentiam, dicat sanè cur tam aperta fronte negauerit, Plinium

Lusitani imprudentia.

libro decimo nono, cap. v. Helenii siue Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus me meminisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam uidere poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis iam primùm Lusitanus coiicere poterit id, quod in me reprehendit, tantum quidem à ueritate distare, ut potius sibi ipsi, quàm mihi iniuriam inferre uideatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam. SED IAM se se offerunt recriminanda, quæ in unguento Sampsuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd ea, quæ nullis argumentis probari possunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens. Etsi apud Theophrastum, uel Plinium, nonnullosq; alios celebres uiros Sampsuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter se differunt, cùm Sampsuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & uasculis reposita ad fenestras pro delitiis habita sit. Amaracus uerò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc uerò animaduertentes inter utraque differentiam Galenus, & Paulus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis fecerunt, uidelicet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides uigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nam Amaracus Galeni, & Pauli proculdubiò apud Dioscoridem Parthenium est, ut tertio libro facilè quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui uerò Amaracum Galeni, & Pauli Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cœcutiunt; nam etsi uerum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proindè Amaracum illorum Dioscoridis Marum ob nominis uicinitatem esse dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari tanquam rerum diuersarum meminit. Quare Matthiolus Senensis, si hæc animaduertisset, non sic facilè cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpè ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meam suspenderim sententiam? an uelis tu potius, ut præcipiti quadam arrogantia in istam tuam incurram uecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris ueritatis indagandæ apertam relinquere uiam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præsertim cùm non desint clarissimi uiri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siquidem non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum posse designare. Quam ob rem hanc, nec illam opinionem probare, uel improbare libuit. At aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouum esse debet; magis in hoc inclinor, ut librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translatum. In qua re tametsi auctorum certa desint testimonia, non tamen huius rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum uires ex Dioscoride describere, idque præsertim seruare in his, quæ uiribus non uulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto insidentibus fœminis uteri duritias emollire, & inflammationes arcere: illitu uerò ignem sacrum extinguere, collectionesq; consumere. Quandoquidem tam raras, utilesque facultates haudquanqam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud uirum tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia ulcera sistat, & quòd in unguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi fortasse deprauata lectione de Amaraco legitur: de eius uiribus sobriè admodum tractauerit, paucisque perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sui ui excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortasse lubens, quòd latius de eo scribere statuisse libro primo de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nos dicta uelim, non affirmandæ tantùm huiusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisq; nusquam soleam in aliquem uerba facere, nec quicquam agerè, cuius nequiuerim causam probabilem reddere, eoque præsertim quòd sciuerim ijs esse etiam rationes, quibus se tueri posint, nempè Serapionis testimonium, qui id tantùm quod Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam posset destrui auctoritas. Hæc itaque si rectè, sincereque perpendisses, non modò te ipsum nouisses, sed & fortasse puduisset ita te iniuria in me conspirasse. Reliquum nunc est, ut iam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenum & Paulum Sampsuchum, & Amaracum admodum inter se differre. Id quod esse falsum, & a ueritate alienũ, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippe qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptum reliquerit,

Calumnia VII. in unguẽto Sampsuchino.

Calumniæ confutatio.

rit, Sampſuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatiſsimum prouenit, Amaracum uocari. Hoc idem facilè uidetur probare etiam Galenus. Ipſe enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico naſci ſcribit, & Amaracinum unguentum in Cyzico parari ait libro ſecundo cap. primo de compoſitione medicamentorum ſecundùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Galeno deſignare Amaracum, quàm Sampſuchum. Etenim cùm Cyziceni Sampſuchum Amaracum appellent, quis nam fuerit ille tam amens, excors, obtuſiq; ingenii homo, qui non nouerit Amaracinum unguentum in Cyzico paratum è Sampſucho fieri? His ſubſcribit etiam Plinius libro XX. capi. XI. Sic inquiens. Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampſuchum. & cap. XXII. eiuſdem libri, Sampſuchum (inquit) ſiue Amaracum in Cypro laudatiſsimum, & odoratiſsimum. Fit ex eo oleum, quod Sampſuchinum uocant, ſiue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendosq; neruos, & uuluas. Quibus palàm eſt, quàm imprudenter hæc aſſerat Luſitanus. Nec obſtat quòd in quibuſdam Dioſcoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum uocari. Siquidem hoc non tuetur huius uniuerſalem negationem. Adde quòd illa uerba Dioſcoridi ſpuria à quàm plurimis rei plantariæ ſtudioſis non ab re iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquiſsimi manuſcripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioſcoride tranſcribit. His accedit aliud ſtolidum Luſitani erratum, quod facilè quis intueri poterit, quum aſſerat is Amaracinum unguentum odore iucondiſsimo redolens paraſſe antiquos non è Sampſucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præſtantiſsimum parabant, Amaracum dicitur, ſed ex Parthenio, quod etiam falsò eam eſſe plantam exiſtimat, quam ob odoris uirus Seplaſiæ meritò Cotulam fœtidam uocant. Sed quantùm in Amaracino unguento, quod odoris fragrantia plurimùm preſtaſſe ſcribit antiquitas, hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac alijs etiam locis in Cyzico, quemadmodum in uniuerſa minori Aſia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum uerò in aliis regionibus, præſertimq; in Italia. Id quod Luſitanum hic maximè hallucinatum palàm facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere ubique abundat Italia, quàm Cotula fœtida dicta. Ea enim ubique ſcatent campi, horti, areæ, plateæ, ſemitæ, ac colles, adeò ut nullus in Italia ſit locus, ubi hæc herba non proueniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci naſci plurimum, ubi Amaracinum unguentum omnium odoratiſsimum parabatur, & nobis iam comprobatum ſit Sampſuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, ſatis comprobatum eſſe putamus, Luſitanum medicæ materiæ ignarum, & tam Dioſcoridi, quàm Galeno idem eſſe Sampſuchum, quod Amaracum. Demum an Dioſcoridis Parthenium Cotula fœtida ſit ita uulgò uocata (ut Luſitanus certò ſibi perſuadet) is poſtea audiet.

Stolidum Luſitani erratũ.

Calumnia viii. de Iaſmeno unguẽto. Depulſio.

DE IASMENO UNGUENTO multùm quoque mecum contendit, & ex iis floribus parari Iaſmenum, quos Itali uulgò appellant Gelſimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, ſed tantùm ſuis nitatur uerbis, non eſt cur multis cum illo agam. Sat enim mihi eſſe exiſtimo, cùm ſcribat Dioſcorides parari Iaſmenum (ideſt Violaceum unguentum) è floribus albæ Violæ, nullo pacto fieri poſſe, ut ex aliis paretur floribus, & ex iis præſertim, quorum apud Dioſcoridem, & antiquos nulla prorſus habetur hiſtoria. Quin & ſuperuacaneam hic omnem uerboſitatem eſſe cenſeo, eò quòd in commentariis noſtris ſatis, ſuperq; comprobatum ſit, eos proculdubiò decipi, quos Luſitanus ſibi imitandos propoſuit. Præthereà cùm is rationibus argumentisq; noſtris, nullis prorſos obſtet uerbis, nec ulla dicendi facultate (ſi philoſophum medicumq; ut audio ſe putat) non uereor, quin facilè ſcire poſsit, me ad ſuas non teneri obiectiones, niſi primùm ad noſtra reſponderit argumenta. Quibus nulla alia de cauſa illum nihil in contrarium adduxiſſe putamus, quàm quòd is longè magis defendendæ pertinaciæ, quàm ueritati fuerit addictus.

Calũnia ix. de Pino.

IN PINO autem ut Theophraſtum defendere uideatur, ſic mecum agit Luſitanus. Longum profectò, nec minus difficile eſſet omnes Pini ſpecies percurrere. Illius tamen (Theophraſto auctore libro tertio de hiſtoria plantarum. cap. x.) duæ ſunt ſpecies, altera urbana, altera uerò ſylueſtris. Sylueſtris uerò in Ideam, & Maritimam partitur. Nam idea, ideſt montana rectior, celſior, materiæq; craſsior eſt; ſed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læuiori ad coria utili, in qua nux conſpicitur rotunda, breuiq; dehiſcens. In Idea uerò tanquam nux ſylueſtrior, oblongior eſt, uiridis, minusq; hiſcens. Hæc ad Theophraſti mentem, quæ uera eſſe nullus hucuſquè in dubium traxit, præter unum Matthiolum Senenſem, qui omnino hæc ſuo tantùm iudicio fultus euertere conatur, dicens, ſe in ſylueſtri maritima Pino obſeruaſſe nuces non quidem rotundas, ſed oblongas, potius ſolidas, difficulter dehiſcentes, in montana uerò non oblongas, ſed breues, & ad aperiendum faciles. At nos reuera Theophraſtũ uerum uniuerſaliter dixiſſe obſeruauimus, ac Matthiolum aut non rectè apprehendiſſe, aut potius, ut noui aliquid aliis dixiſſe uideretur, in medium hæc afferre uoluiſſe.

Luſitani figmenta explo duntur.

HAEC ILLIUS SUNT VERBA. Cæterum an uera, uel falſa, ſyncerè, uel ſubdolè prolata, candidiſsimus quiſque lector, qui noſtros legerit commentarios facilè coniicere poterit. Explodenda .n. deteſtandaq; ſunt Luſitani figmenta, quæ hic aduerſum me habet. Siquidem ego recitata Theophraſti hiſtoria, nec eum hallucinatum, nec deluſum aſſerui, ſed id tantum Theophraſto repugnare dixi, quod utriuſq; Pinaſtri ſtrobilus in noſtro climate teſtatur. Quod autem uera, nõ ficta, nec fabuloſa ſcripſerim

(ut ex

(vt ex seipso fortassè me iudicat Lusitanus) is proculdubiò fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano, maritimam obseruauerit Pinastrum. Quippè in maritimis hisce locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert spithama longiores, alterum verò breuiores paulò, compactili duritie conclusos, nec per se facilè dehiscentes. In Tridentinis verò montibus quemadmodum, & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque syluescit, Pinastri nuces in vniuersum visuntur longè maritimis breuiores, infirmioresq;, quæ cum primùm inaruerint, illicò dehiscunt, & ab arbore decidunt. At siquis ad viuas, virentesq; huiusce Pinorum plantas se conferre nequiuerit, nouas Pinorum imagines postremæ commentariorum nostrorum editioni appictas intueri poterit. Quod si syncero animi affectu fecerit, non ueremur, quin facilè conijciat, nostram in plantarum historia fidem falsò à Lusitano improbatam: & subindè etiam noscet magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putaui hæc in Theophrastum reijcere, sed nostro climati causam assignaui. Quamobrem non possum non admirari Lusitanum, quippè qui non sit veritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquàm negauerim Pinastros, quæ in Ida monte proueniunt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis crescunt, in nucibus edendis contrario modo forsitan se habere, cæli, soliq; illius immutata natura.

Calumnia x. in Hippocāpo.

VENIO AD Hippocampum, cuius historiam à nemine descriptam hactenus reperi. Quo fit, vt difficilè admodum sit absque vlla dubitatione affirmare, quod nobis sit piscium genus, quod Hippocampum appellauerit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quam longè antea audieram à Luca Ghino medico clarissimo, quòd Græcis rectè idem sonet Hippocampus, quod Latinis flexuosus equus, si quo probari posit, esset ad manus. Verumtamen cùm nulla extet Hippocampi historia, cur eius opinionem accipiam, sanè non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib. XXXVI. cap. V. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione Gn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptumnum, Thetim, atque Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos. Quæ quanquàm demonstrant Hippocampos equorum effigiem præ se ferre, non tamen hac Plinij auctoritate quis vnquam rectè affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit, eos esse pisciculos Equi vel Dracunculi formam habentes, quos quidam veros esse Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonstrant Hippocampos paruos non esse pisces, sed ingentes fortassè beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores. Nisi hæc potius fabulosa censeamus, quàm vera. Nos autem cum iamdiu non ignorauerimus non deesse rei medicæ studiosos, qui Equiculos illos, vel marinos Dracunculos veros esse Hippocampos putarent, non abs re esse duximus horum Equiculorum imagines commentarijs nostris adiungere, non ea tantùm causa, vt horum placitis subscriberem, sed vt vnumquemq;, præsertimq; Zoilos admonerem, me hæc prius non ignorasse. Verum non ob id absurda vocari expedit (vt Lusitanus putat) quæ de Hippocampo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes, & Græci sermonis peritissimos secuti, quorum non desunt, qui asserant in Locustarum genere haberi Hippocampum. Quibus subscribere videtur Plinius lib. XXXII. cap. XI. At cum inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso dorso erucas, quas Græci κάμπας vocant referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, nefas sanè fuerit tam petulanti ore affirmare, nostram, & aliorum opinionem, tanquam absurdam esse spernendam, cùm tamen rationibus, & auctoritatibus comprobatam vnusquisque facilè cernat.

Lusitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Calūnia. XI. de satiuo Cucumere.

MVLTA ETIAM CONTRA Nos de satiuo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quàm verè, sic inquiens. Cucumer non vbique satiuus reperitur, qua de causa multi non sine ingenti errore Citrulum, quem Peponem esse certò scimus Cucumerem appellant, vulgarium forsitan voce seducti, qui in Italia ferè vniuersa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem vocant; sed, vt dixi, non sine magno, ne dicam pudendo errore; inter quos nouissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum Cucumer, siue Cucumis dictus sic (vt Varroni placet) quia facilè curuatur baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, præsertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (vt tradit Plinius libro XIX. cap. V.) mira longitudine, & ad fistulæ complementum crescit, & hac de causa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atque instar anguis flexuosus fit. Mascitur enim in simili planta, qua Cucumis syluestris oritur. Raro in Lusitania Cucumer videtur, secus autem in altera parte Hispaniæ præcipuè apud Salmaticenses, vbi in magna cernitur copia hirsutus, colore omninò viridi, longitudine cubitali, & curua. At pepo is est, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquisitum, Citrulum appellant. Græci verò illum πέπανον id est maturum Graia voce dixere. Quam vocem Hispani vel hodiè seruantes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoque Pepanum vocant: & eius supremam partem concisam fronti æstus hora, in qua illum plerunque comedimus, tanquàm refrigerantem admouemus. Quod olim quoque à Græcis fieri Dioscorides innuere videtur. Vescimur enim Pepone hispani, dum viret, nam postquàm maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reijcimus. Si quid tamen illius comedendum sit, eius suprema, & cartilaginea pars tantùm pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est, vt apud inferiores Germanos plerunque fit, qui Peponibus ijs non nisi maturis contra Hispanorum consuetudinem in victu vtuntur: quorum medullarem, & interiorem partem in qua semen continetur, tanquam

quam improbam & malam reijciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehenditur libro secundo, de Alimentorum facultatibus, vbi inquit. Huc accedit quòd in Peponibus homines à carne intima, in quo semen habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm vellicare alios. Sed audias Amathe. Solusne inter tot eruditissimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum insectaris? Quapropter? non alia opinor causa, nisi vt tuam malitiosam inuidentiam in eius tantùm videaris monumenta effudisse, ex quibus tu opima spolia congessisti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, vt tacitè ijs secum gaudeat, quæ publicè criminari putetur. Iccircò, homo vaferrime, tot hæc contra me construuntur hic verba? Sed audiat ipse Lusitanus quàm hic toto aberrauerit cælo. Etenim sententiæ nostræ haudquaquam obstare, sed plurimum adstipulari censemus, quòd dixerit Varro Cucumim à curuore esse dictum. Quippè quòd Cucumeres, qui passim in Italia proueniunt, & quos falsò Lusitanus Pepones esse contendit, plerunque incurui spectantur, vt æstate tota videre quis potest in clarissimarum vrbium plateis, vbi innumeri venduntur. Porrò si hæc ignorat Lusitanus, non medicos consulat, sed olitores. Nam ij ostensis incuruorum cucuminum millenarijs, facilè crassam hanc caliginem ab ipsius oculis detergent. Prætereà vulgarem Cucumim, quo passim vtimur, verum & genuinum esse manifestò comprobat Plinius libro XIX. cap. V. his verbis. Particulatim Cucumis floret, sibi ipsi superflorescens, candida lanugine obductus, magisq; cùm crescit. Hæc ille. quibus palàm est Cucumeres nostri vsus legitimos esse. Quippè si Lusitanus (vt prædiximus) olitores adibit, & ad eorum hortos sæpè se contulerit, vniuersos videbit Cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerserunt, & iam primùm ad iuglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc sententiam nostram, ac quamplurimorum clarissimorum scriptorum à Lusitano falsò improbatam illud sanè luce clarius ostendit, quòd satiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantùm ab erratico differat. Vtrique enim eadem sunt folia, ijdem flores, eædem viticulæ, & eadem in vniuersum denique facies, vt libro quarto testatur Dioscorides, & libro VII. cap. VI. de historia plantarum posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus. Tanta enim inter hasce plantas intercedit similitudo cognatioq;, vt si simul serantur, vel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoscantur. Nec propterea negauerim, quòd cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciem refert, & quem Hetruria falsò Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipse olitorum mangonio, è vulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primùm, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippè qui scripserint flore in fistula, vel arundine demisso, Cucumim indè mira longitudine crescere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod etiam de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaque suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippe sato subinde semine, quod exemptum sit ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatum scimus, non solùm in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, præsertimq; in ijs, quas Indicas vocant. Id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cùm maximè compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem vt Lusitani fert opinio prælongi non erant) & huiusce formæ causam reddere vellet, Fortè (inquit) primò natum ita audio vnum, mox semine ex illo genus factum. His itaque palàm fit (vt Lusitani illius verbis vtar) in quàm magno, ac pudendo is versetur errore. Quippe si (vt idem falsò contendit Lusitanus) vniuersum Cucuminum genus sponte sua ita prælongum proueniret, stolidum sanè esset id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres sui natura non esse adeò in longitudinem protensos manifestò demonstrat Plinius, quippe qui scribat Cucumeres in Italia, esse quàm minimos, in prouincijs quàm maximos. Nam si sponte sua ea essent forma (vt Lusitanus somniasse uidetur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quàm breuissimos in prouincijs quàm longissimos. Adde quod etiam experimento constat (vt ego mihi testis esse possum) quòd Cucumeres sic Italis vocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi; & contrà refugiant, & vnci modo recuruentur, vbi vas oleo plenum supponatur apertum. Id quod proprium esse Cucumeris affirmant præclarissimi rei rusticæ, plantariæque scriptores. Præter id si gustum consulas nulla penitus saporis, vel odoris differentia inter prælongos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Adhæc cùm tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera Laconicum, Scytalum, Beoticumque, hoc maximè etiam Lusitano aduersatur, quòd vnum tantùm Cucumerum genus statuerit. Ad id autem, quod Columellæ testimonio asserit Lusitanus satiuum Cucumim Anguinum vocari, quòd forma anguium referat speciem, nil aliud nobis respondendum sese offert, præterquàm quod falsò id Columellæ acceptum referat. Constat enim Anguinum Cucumim nil aliud fuisse Latinis, quàm Cucumim syluestrem, quemadmodum syluestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quòd forma referat angues, sed quòd in syluestribus nascatur locis, vbi facilè stabulantur angues. Cæterùm quòd Anguinus Cucumis syluestris sit, non satiuus, testatur in primis Lucius Apuleius suo de simplicium medicamentorum libro, capite proprio de syluestri Cucumere; quin & quidam Dioscoridis codices, vt Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam subscribit Plinius libro XX. cap. II.

Sed

Amathus suas enarrationes in Diosc. ex Matthiolo trāscripsit.

Calumnia refellitur.

Cucurbitæ, & cucumeres olitorū mangonio varias induunt formas.

Cucumerum tria genera.

Anguinus cucumis quis.

Sed cur hoc nitar tantorum virorum testimonijs comprobare, cùm Lusitanus ipse capite de Agresti cucumere sui ipsius oblitus id apertè fateatur, & suo se iugulauerit gladio? Sed quod falsò Columellæ testimonio fuerit is vsus, præter id quod nusquam ab ipso hoc scriptum esse scimus, testem habeo Hermolaum virum sanè præclarissimum, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fistula apud Hippocratem demisso flore mira longitudine quasi anguina specie proueniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur esse, qui Syluestris, multò infra magnitudinem satiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à satiuo penitus differens. Hactenus Hermolaus. At sit ita: demus huic bono viro à sua forma longiores illos cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm non cohærentia, quàm in se ipsum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miser, quòd non aliam ob causam hæ differentiæ plantis addi solent, quàm quòd à reliquis earundem generis distinguantur? Non'ne statim ob hoc sequitur esse etiam alia cucumerum genera? Resipiat miser, & sua iam recognoscat errata. Resipiat, inquam, cum signis omni luce clarioribus vincatur à testibus, & propria confessione vrgeatur. Comprobat etiam Cucumerem nostratem non esse Peponem, cum in primis sapor, tum deindè facultas. Sapor quidem, quòd cùm scribat Symeon Sethi Græcus auctor Pepones sapore esse dulces, nulla sanè ratione fieri potest, vt Cucumeres nostri vsus fuerint Pepones, quippè qui eò magis amarescunt, quò maturiores euadunt, vt Theophrastus scribit lib. VI. cap. XIIII. de Plantarum causis. Præterea si peponum facultas expendatur, constabit sanè ex Galeni sententia, quòd deuorati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (vt Symeon ille asserit) sua dulcedine efficiunt, præsertim cùm in biliosum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempè alphos, lentigines, ephelidasq; abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis cucumeris affrictu nunquàm consequeris. Nec obstat quòd Hispani cucumerem nostrum (vt Lusitanus inquit) Pepanum vocent. Quippè cùm Itali à Latinis originem ducant, omninò credendum videtur Latinas rerum nomenclaturas rectius asseruasse eos, quàm cæteras nationes. Demum fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentum, quòd Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus consenuerint. Sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis seruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totam peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenum à Peponum carne intima, quæ semen continet, abstinere homines quum id fiat potius in Peponibus nostris, quàm in Cucumeribus, quorum seminibus vnà cum carne vescimur. His itaque poterit Lusitanus fortasse nóscere, quàm in censenda Cucumeris historia fuerit hallucinatus, & subindè palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, quum scribat Plinius Cucumeres in Italia quàm minimos, in prouincijs vero quam maximos prouenire, cumq; Lusitanorum regio, qua se oriundum facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortasse magis ab Italia distet, verendum sanè est, ne rei medicæ studiosi, qui hæc perlegent Cucumerem Lusitano maiorem nusquam se vidisse affirment. Sed nimis fortasse prolixè Cucumeris causam egi. Equidem hæc nimia esse fateor in re minimè obscura. Veruntamen vt huius calumniæ & maledicta aliquando cessent, omnis eius est obtundenda verbosa importunitas; ne si fortè breuior sim, iure sibi cedi putet, minusq; sibi à nobis satisfactum clamitet, & qua est inani arrogantia, non silentio, vel dissimulatione vanè se victorem glorietur.

Lusitanus sui ipsius laqueo captus. *Lusitanus mēdax.* *Lusitani figmentū explosum.*

IAM DE CARPESIO pauca ei respondeo, de quo agens Lusitanus capite de Pipere, postquam ibi de Caryophyllis egit, nostrum ibi ordinem, & doctrinam quemadmodum in cæteris sequutus, ita aduersus nos scribens comminiscitur. Caryophyllis Carpesium proximum est, quod Cubeba Officinis dicitur, vt libro primo meminimus, & Actuarius confirmat. Non enim Carpesium Zedoaria, siue Zurumbet Arabum est, vt Matthiolus augurat, quum potius, vt dicimus, Carpesium Cubeba sit. Hæc falsò Lusitanus. FALSO, inquam, quòd nobis nusquam scriptum sit Zedoariam, siue Zurumbet esse Carpesium. Quis ergò non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemq; locutionem? Quis non detesterur huiuscemodi hominum genus, qui tam euidentibus calumnijs, ac imposturis candidissimos quosque lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendum? huic assentiendum? Nequaquam. In confesso enim est omnibus hominis huiusce scripta sui ipsius esse figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iam omnibus stomachum commouerint. Sed quantùm hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter se differre, postea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero.

Calūnia xij. de Carpesio. *Lusitanus impudentia & mendacio notatur.*

SEQVITVR, VT quid de Artemisia dicas, videamus. Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, odore acuto, sapore verò amaro, altera verò Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quod Matricaria hæc Parthenium sit, vt Matthiolus contra omnes grauissimos medicos contendit, quum re vera tenuifolia Artemisia vulgaris Matricaria est. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba fœtida Chamomillæ similis est, vt suo dicemus loco. Hæc illius ad vnguem sunt verba. Inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Lusitanus argumentis, rationibus, & auctorum testimonijs, quibus satis, superq; nobis comprobatum est, Matricariam vulgo vocatam, alteram non esse Artemisiam, nihil responderit, nec subindè vllis indicijs, ac rationibus contra sententiam nostram scripserit, sed sua tantùm falsa opinione ductus, non est sanè cur cum illo pluribus agam: sed illum in se ipsum latrantem relinquam. Verum

Calūnia xiij. in Artemisia. *Amathum in se ipsum latrare.*

vt huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem compescam, libebit sanè nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaque Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alteram latifoliam, hortensemq; alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illicò deprehenditur, quàm oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisiæ genus folio esse tenui, non tamen ob id eam propriè appellauit λεπτόφυλλον, quum ea propriè λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinam putant, cuius capitis titulus sic habet. περὶ Αρτεμισίας λεπτοφύλλȣ. Ad hæc non reperio vsquam scripsisse Dioscoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quòd in maritimis spontè, & per se proueniat, vt ille, vt sibi aliquid arroget, fatetur. Adhæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quæ maximè obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiam. Alterum quòd hæc flore sit paruo, tenui, in vniuersum candido: id quod sanè in Matricaria non visitur, quum flos illi insit Artemisiæ maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuersum candidus, sed vmbilicotenus aureus, candidis foliolis circumseptus, vt in Anthemide. Alterum, quòd planta sit ad manus pumila, ac tenuior, quæ adeò maiorem Arthemisiam æmulatur, adeoq; illi congener est, (vt fatetur etiam Brasauolus) vt ambigendum non sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quòd cum Matricaria folijs, caule, floribus, sapore, odoreq; plurimùm à prima Artemisia differat, non est sanè censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides; sed cùm inter primum, & alterum Artemisiæ genus nulla intercedat differentia, præterquàm magnitudinis, crassitudinisque, vt ipsemet apertissimè fatetur Dioscorides, non fuit illi opus, alterius Artemisiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuique contra Lusitani sententiam verum potest esse argumentum, quòd antiquorum nullus scriptum reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primam esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodùm gustu sentitur, adeò vt parum ab Absinthio differat. Quod etiam argumentum præbet, in caliditate, & siccitate hanc longè magis excedere, quàm ipsa Galeni testimonio excedat Artemisia. Hæc itaque si quis rectè perpenderit, nobis quidem minimè verendum fuerit, quin Lusitani inscitiam, & iudicij vanitatem facile deprehenderit. Quòd autem Matricaria non sit Parthenium, & quòd ea planta Parthenium sit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridi Parthenium esset, quum hæc omni ex parte Anthemidem adeò referat, vt tantum ferè odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quis nam dubitauerit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, non Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profectò non habet, sed Antemidis, Matricaria vero contrà. At si forte obiecerit Lusitanus cùm ad summum vsque Coriandrum adoleuerit, & suum iam ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia, adeo parua tenuiaq; spectari, vt Antemidis folia quadantenus referant; quumq; dicat Dioscorides, Parthenium folijs esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantùm folia respexerit, non ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulsabo facile. Siquidem cùm neque Oribasius ex Dioscoride à quo verbum ex verbo transcribit, neque Serapio, qui eandem seruat regulam, legat particulam illam λεπτὰ, arbitrandum sanè est, particulam λεπτὰ Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, præsertim cùm plantarum comparationes rectius, exactiusq; fieri debeant, cùm plantæ ipsæ adolescunt, vel consistunt; quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissimè conspici possunt; non autem cùm primùm oriuntur, vel cùm consenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanum maximè pugnat, quod cùm Cotula fœtida longè acrior sit, quàm amara, adeo vt ea sedem abstergentibus ardorem non obscurum inferat, ob idq; vulgo Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo: Parthenium esse non potest. Quandoquidem Dioscoridi Parthenium nulla saporis acredine commendatur, sed tantùm amaritudine, quæ in Matricaria manifesto percipitur sine acredinis tantillo. Postremo cùm sexcenties iam expertum sit Matricariam ea omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palàm sanè est, maximè deludi eos, qui contra sententiam nostram friuolis quibusdam argumentis, ac captiunculis machinantur. Sed vtinam tam facilè vera inueniri possent, quàm falsa conuinci. CAETERVM quum antea scripserim in meis commentarijs italico sermone primùm in lucem editis Symphytum Petræum à me hactenus non visum, quasi me negligentiæ inertiæq; accusare velit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex herbis, quas Ioannes Falconerius Angius secum afferebat, Symphytum Petræum erat, quod Consolidam nonnulli appellant, quæ (vt testatur Ruellius) familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua Buglam vocant. In Italia quoque nasci cum Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquam Matthiolus eam nunquam se vidisse tradat.

Calumnia diluitur. *Matricariam nullā esse Artemisiæ speciem apertè probatur.* *Cotula fœtida nō est Parthenium.* *Calum. xiiij. de Symphyto Petræo.*

Confutatio. HIS LVSITANVS Non tantùm in me inuehitur, vt putaram, nostræ accusandæ gratia negligentiæ, sed etiam suæ extollendæ gloriæ, quippè qui se nobis rei medicæ peritiorem ostendere ambierit. Verum si (vt solertes decet scriptores) Italica eadem commentaria secundo edita anno à CHRISTO Nato. M. D. L. perlegisset, comperisset quidem Symphytum Petræum me per memet adinuenisse. Id quod is nunquam per sese, vel per alios fortasse fecisset, ni Falconerius ille (si tamen vera refert) id illi ostendisset. Non enim vna die vniuersa seges in horreum congregari potest. Quo fit, vt accusari iure non possim, vbi quandoque fassus fuerim, me hanc vel illam non nouisse stirpem. Præstabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me vidisse fateri, quàm mentiri,

tiri, vt doctior, diligentiorq; viderer, quo nihil detestabilius, execrabiliusq; dici potest.

» Ad sparganivm veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium siue Xiphidion Officinarum Spatula fœtida est, cùm inter se maximè conueniant. Vndè Matthiolum Senensem hic errare certum est, qui Sparganium non esse Spatulam fœtidam contendit, & eò magis, quia in Spatula fœtida pilulas non comperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimum esse, qui Spatulæ fœtidæ mediocrem habent notitiam, norunt. Proindè Sparganium Spatulam fœtidam esse certum est. Hactenus ille. Demiror sanè tam perfrictam hominis frontem, qui quasi omnium rerum naturam, plantarum omnium intimam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeò audacter hos graues mihi imponit errores, confestim me errare accusat. Cognoscitis, vt opinor, hominis eruditionem, & vitæ consuetudinem. Porrò non modò omnibus rei herbariæ studiosis (vnum tantùm Ruellium excipio) sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio in confesso est, nil aliud esse Spatulam fœtidam vulgò appellatam, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam fœtidam referat, foliorum odore facilè indicat nomenclationis occasionem, quippe quoniam si digitis confricentur, fœtidum admodum odorem fundunt, vnde illi nomen, adeò vt Tiresia, vel Talpa cæcior sit, qui non viderit, Spatulam fœtidam vocatam omnibus sanè notis Xyridem referre. Hanc à nemine descriptam reperio, præterquàm à Mattheo Syluatico Pandectarum auctore, qui eam Iridi similem reddidit. Id quod Lusitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestrem Iridem, à quo quantùm distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quàm Lusitanus impenderunt. Nec plvribvs verbis ea refellam, quæ de Siderite obijcis, in quam magis, ac magis tuam detegis rei plantariæ inscitiam, cum ita memoras.

Calúnia xv. De Sparganio.

Calumnia cõtunditur.

Spatula fœtida est Xyris, non Sparganium.

Calúnia xvj. De Siderite.

» Conspicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus folio aspero Saluiæ magnitudine tanquàm Marrubij albicante, & per circuitum tanquàm Quercus dentato, quod fricatum ex se odorem, qualem ex Cydonijs optimè maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides subintelligit, cùm dicit gustu non iniucundo, cum adstrictione aliqua. Hanc verò Fuchsius in suo herbario nouisse videtur, quanquàm Matthiolus oppositum contendat. Sed re vera Matthiolus eam nunquam vidit, quia si eam cognouisset, illius odorem suauissimum nunquam prætermisisset. Hæc eius sunt verba: sed quàm omni succo inania, ipse videat. Quod enim de Siderite prima, quam se in doctissimi viri Fuchsij herbario narrat inuenisse, suas proferat commentitias nugas, hic facilè demonstrat, quòd eius folia non modo non spectentur Quercus instar sinuata, sed nec per ambitum nulla parte laciniata, tametsi Lusitanus, vt potius suam tueretur opinionem, quàm veritatem, id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsij pictura de Lusitani fide maximè testatur. In primis enim flores ostendit spicatos in caulium summitatibus erumpentes, non autem in ipsis caulibus orbiculatæ vertebræ instar, vt in Marrubio, per interstitia dispositos. Præterea folia nulla ex parte correspondent, nec pomorum Cydoniorum odor, quem solus Lusitanus illi tribuit. Dioscorides enim Cydoniorum odore, nec quouis alio Sideritem hanc commendauit, sed gustu non iniucundo; multa enim habentur, quæ odore maximè placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendum est, an Lusitanus Cydoniorum odorem huic plantæ tribuerit, ut vera fateretur, an fortasse suæ sustinendæ opinionis causa. Quippè Fuchsius huiusce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc stirpem ignoramus, vt sua potius temeritate, quàm scientia existimat Lusitanus. Sed non fortasse à scopo aberraret, qui diceret Lusitanum Fuchsij Sideritem nusquam vidisse, nisi appictam, quod falso scribat, Sideritem hanc in vallibus nasci, vbi plerunque solum vliginosum esse solet, Fuchsius vero perindè, ac Dioscorides in asperis, petrosis, ac incultis locis. Minvs acerbè aliquanto patior, cùm de Trago nostram studet emendare opinionem, vbi Lusitanus ita suam exorditur calumniam.

Sui ipsius nugis cõfunditur Lusitanus

Calum. xvij. De Trago.

» Non prætermittendus quoque est Ruellius, qui proculdubio in dignoscenda herba ista multùm hallucinatus est, qui Tragum Iunci speciem esse crediderit, cui quoque Matthiolus Senensis subscribit nulla fultus ratione, cùm è directo Tragum herba sit, ex qua vitrum conficitur. Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta sunt à Lusitano, & satis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iustius, nihil æquius fateor, vnquam in nobis est calumniatus, quàm quæ de Trago hic recitat. Hoc modo si cauere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipse pluribus se maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitem me habuisse opinionem, quanquàm inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum esse, quàm quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui semen acinosum in cacumine nascitur rubrum, adstringenti sapore. Eram enim fretus hoc argumento, quòd scilicet scripsisset Dioscorides, nasci Tragum sine folijs, pusillis circùm ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad iuncos spectare, quàm ad aliam quamuis plantam videbantur. Opinionis inditia subindè augebat, quòd sequenti statim capite idem Dioscorides de Iuncis vulgaribus egerit. Verùm quod & summis, & præclarissimis contingit ingenijs, vt temporis processu plura quoque inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidisse fateor. Re nanque in posterum exactius agitata, ac perpensa, melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionem. Etenim cùm animaduerterem apud Theophrastum, & Plinium, quorum etiam iudicium in nostris Latinis

nis commentarijs secuti sumus, Tragum vtrisque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioscoridi aculeatam in vniuersum esse plantam, priorem, quæ in animo versabatur, opinionem diutius sequi non libuit. De hac enim planta scribens Theophrastus lib. VI. cap. I. de Plantarum historia. » Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei sunt, vt Corruda & Scorpius. Hæc enim nullum, præter » aculeum, folium gerunt. Id quod postea repetijt tertio eiusdem libri capite his verbis. Inter ea verò » distincta genera plurimum quæ aculeato folio constant, nimirum dixerim, quod ex toto spinosum in- » spiciatur, exiguo est numero, quemadmodum diximus, & difficile quicquam fermè inuenies, præ- » ter Corrudam, & Scorpium, quæ post Aequinoctium Autumni florescunt. Scorpius enim florem » in carne extuberante sub extremo aculei profert, initio candidum, postea leuiter accedentem ad pur- » puram, & singulari radice, eademq; breui adhæret. Hæc ille. cui subscribit Plinius libro XXI. cap. » XV. sic inquiens. Spinosarum multæ species. In totum spina est asparagus, Scorpio. Nullum enim » folium habet. Quibus palàm est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire folijs, sed scatere tantùm aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quod dixerit, Tra » gum, quem alij Scorpion vocant, sine folijs oriri, acutis tantùm circa ramos adnatis granis. Quam- » obrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summoperè gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset, sed quod vsu venire nimiæ temeritati plerunq; solet, dum nimis in me excandescens maius aliquid asseuerare nititur, longè turpissimè labitur, quòd eam velit plantam legitimum esse Tragum, quæ Mauritanis Kali, & Alkali appellatur, nobis verò Hetruscis Soda, cuiusq; imaginem vltimæ huic editioni addidimus libro secundo inter Atriplices ad viuum expressam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum, quin & sal, quod à planta AlKali vocant, folijs non vacat, quum admodum sit foliosa; nec vllis penitus riget aculeis. Ipsa enim cum primùm emergit, folijs prosilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur, geniculatimq; protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq; incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi verò ad summum constiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; prodeunt pilulæ, in quibus minutum semen concluditur, vt videre est extra Tergesti mœnia, ijs præsertim locis, quibus salinarum areæ circundantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quòd Kali sapore sit admodum salso, Tragus verò non salso, sed adstringente. Quæ omnia citra controuersiam attestantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Lusitanus. Qui tam excors, obliuiosusq; deprehenditur, vt eandem herbam legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, vt postea disseram. Cæterùm eam constat plantam genuinum esse Tragum, quam nos suo loco appinximus. Quippè ea sola, Corruda excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur folijs, & in maritimis tantùm nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisve, tritici magnitudine vbique scatens, in quorum medio (vt Theophrastus inquit) post Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adstringenti sapore, perindè ac tota planta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergestino solo in Adriatici littore, vbi frequentissima, copiosaq; oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quòd auelli non possit, nisi ictis ab ea manibus, vt ego mihi testis esse possum. Tantùm igitur abest, vt celari velim mea, sicubi sunt errata, vt ea etiam ipse non verear emendare, gaudeoq; hæc à cæteris aperiri, modò ista semper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longè honestius arbitramur, vbi quis se lapsum nouerit (quum proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquandò agnoscere, quàm, quod extremæ est pertinaciæ, ac vecordiæ, quod semel arripueris mordicus adeò tenere, vt illinc auelli non consentias. Ac sanè in ijs commentarijs, quæ anteà Italico euulgaui sermone, nonnulla postmodum deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exacteq; essent scripta. Quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidem sæpè ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies destinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod sanè peccatum leue (vt credo) & in paucissimis repertum, quamuis reliquorum vtilitate, tùm facilè compensari, tùm rectè obscurari posse censerem, sciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectissimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent; & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quàm vt leuissimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidiè flagitarent, & propè suo iure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem; vt improborum, inuidorumq; iniquis morsibus me intempestiuis obijci maluerim, quàm horum resistere voluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quàm amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum. Quorum desiderijs satisfactum à nobis plurimùm gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea sanè longè accuratius in Latinis nostris commentarijs agitata sunt, & discussa. Id quod tunc me maximè solabatur. Quæ si ante me ita deprehendisset Lusitanus, vt nullam in me ostentasset acerbitatem, nullas in optimè munita, firmataq; suas ingessisset calumnias,

Kali, & Alkali Arabum.

Kali historia.

Lusitani inconstantia.

Tragum genuinum.

Author Tragum primus inuenit.

calumnias, & non sua infidelitate in alienas possesiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd suo studio, & synceritate hisce nos subleuasset laboribus. Iam uerò optima quæq; fœdissimè lacessit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam ueniam mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuscat falsitate. DIXI paulò ante in Trago, quàm sua reprehensione turpiter aberrauerit, nunc quoque in Amarantho nihilo cautius, & peritius se gerit, Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi uiribus differentem me citasse in uulgari Amarantho, quum Aetio nil sit aliud Amaranthum, quàm Dioscoridi Helichrysum. Nec tamen à Lusitano admonitus facilè, & non inuitus, quædam reuocare, & omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea commentarijs: quod & iampridem est factum. At ne Lusitanus uanè contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum uociferetur, uideat ipse quàm falsò sibi persuadeat uulgaris usus Amaranthum esse Chrysocomen. Nam sit (ut audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi uitio adscribendum fuerit, quòd Græcorum uerborum uires tam negligenter expenderit. χρυσός enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμη uerò coma. Adeò ut id sit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma. quo manifestè deprehenditur Lusitani inscitia. Quandoquidem cùm uulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri posit ut rectè is χρυσοκόμη Græcis rectè dicatur, ij diiudicent, qui Græci sermonis peritiores habentur interpretes, quiq; hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chrysocome flore sit aureo, ut ipsa fert nomenclatio, testis est Plinius libro XXI. cap. VIII. ubi sic inquit. Chrysocome, siue Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri Corymbis. Quamobrem non solùm constabit, quàm lubrice lapsus sit Lusitanus, sed quàm falso, ac inique accusauerit Ruellium, & Fuchsium. Quippe cùm Chrysocome, & Amaranthum longè inter se differant, ut clarissimi illi uiri rectè norunt, non ab re illis dictum est Amarantho purpureo uim esse adstringentem, siquidem mansa coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem non obscuram præseferunt, HIS ACCEDVNT, quę in minori Sedo Lusitanus enumerat ita exordiens. At minus Sedum (ut ego opinor) faba crassa, siue faba inuersa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, ut Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura uerò calida, quæ duo minimè Sedo minori conueniunt, cùm, ut dixi, Sedum minus natura frigidum, ut Maius est. Cæterùm & planta ipsa descriptioni in toto respondet, ut iure concludendum sit, ut Faba inuersa, siue crassa dicta minus hoc Semperuiuum sit. Hæc illius sunt deliramenta. Sed sane uereor, ne hæc tam crassa, tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritq;, ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioscorides, Semperuiuum minus in petris parietinis, & macerijs, nec non scrobibus opacis nascitur, cauliculi ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exilibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule a medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscribit Plinius libro XXV. cap. XIII. his uerbis. Minus Semperuiuum in muris, parietinisq; nascitur, & tegulis fruticosum à radice, & sursumq; ad cacumen, foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragantur omnes fabariæ illius notæ. Quandoquidem Fabæ inuersæ uocatæ cauliculi non insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, & quandoque maiores, nec folia quidem exilia, rotundaq;, sed magna, lata, ac prælonga, flores in unbella non herbidi, sed plerunque melini, uel in purpuram candicantes. Radice quoque non est inutili, nec superuacua, sed bulbosa pluribus adnatis tuberculis Asphodeli ferè modo. Colore cinereo, cortice læui, & succo plena ad multa expetita. Quæ in uniuersum notæ, si cum minoris Sedi historia comparentur, clarissime demonstrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luscinia coruus. Non enim aliam ob causam Semperuiuum tam maius, quàm minus id sibi nominis asciuit, quàm quòd perpetuò anno toto uirescat, ac uiuat. Id quod testatur Theophrastus libro VII. cap. XIIII. de historia Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipsius nomenclatio Græca, Ἀείζωον enim Græcis sempiternum designat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum uidetur, quum autumno pereat tota, & in uniuersum arescat, nec indè celerius repullulet, quàm Vere medio. Quòd autem Vermicularis dicta, quę Semperuiuum minus nulla reclamante nota repręsentat, sapore sit acris, detestantur uniuersi materiæ medicæ studiosi, cùm nullo alio sit sapore, quàm acido. Sed cùm fortasse Lusitanus syncero careat gustu, perinde ac iudicio, mirandum sanè non est, si inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam. DE CIRSIO hæc habet. Adeò Cirsion nostræ uulgatæ Buglossæ respondet, ut omninò fatendum sit eandem esse herbam, cuius sententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & meritò quia uidemus Buglossam aliquandò triquetrum habere caulem spinosum, ex cuius floribus nescio quid, ut animadnertenti notum euadet, euanescit, nam in cæteris ita inter se respondent, ut spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Matthiolum in hac re minus benè dixisse crediderim, cum Cirsium alteram herbam à Buglosso esse contendat. Sic Lusitanus ille. Cęterùm cùm uulgari Buglosso caulis sit rotundus, non triangulus, ut fortasse per somnium uidit Lusitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ ullam rosæ speciem prę se ferant, sed spithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non sit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euanescant, uideantur, uulgaris usus Buglossum Cirsium esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuò triquetrum non aliquandò tantùm, & angulos ip-

Lusitani obiectio in Amarantho.

Turpis ac ridédus Lusitani error.

Ruellius & Fuchsius à Lusitani calũnia uindicantur.

calũnia xviii de minori Sedo.

Lusitanus reprehenditur.

Calumnia refellitur, & Amathum hallucinatum esse ostéditur.

Calũnia xix. de Cirsio.

Calumnia diluitur.

ſos ſolum aculeatos uoluit, & per interualla molles, quibus profectò notis uulgare Buglossum prorſus deſtituitur. Caule enim eſt, ut diximus, tereti, qui ubique tenuiſsimis aculeis rigeat. Adhæc Cirſio capitula requiruntur purpurea, ut etiam præter Dioſcoridem fatetur Plinius libro XXVII. cap. VIII. quæ in lanuginem dehiſcant. At cùm uulgare Buglossum nulla unquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem ullam contrahant, ſed flores tantum purpureos, nullam præ ſe ferentes capituli formam, nec unquam lanuginem contrahentem, non uideo, cur ita ſtolidè crediderim uulgare Buglossum legitimum eſſe Cirſium, in quo cenſendo decepti ſunt Ruellius, & eum ſequutus Luſitanus, qui cùm ſcripſerit è uulgaris Bugloſsi floribus neſcio quid euaneſcere, ſuam ipſius uanitatem declarat. Cirſij (ut opinamur) genuini imaginem quis uidere poterit in commentarijs noſtris, quæ uiuum legitimumq; referat. Buglossum enim quod paſsim conceſsit in uſum, uel Echii ſpecies eſt, uel potius fortaſsis ipſa Lycopſis, ut aliàs latius explicabimus.

Calũnia XX. de Elleboro.

RELIQVVM eſt, ut ad ea reſpondeam, quibus me falsò in Elleboro accuſat Luſitanus his uerbis. „Ex iunioribus quoque Matthiolus Senenſis nigrum Elleborum albo periculoſiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correpto tanquam Diagredio utantur.„ His in nos ille.

Exploditur Luſitani calumnia.

Sed an iure, uel iniuria eos iudices uelim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentarijs noſtris de utriuſq; Ellebori uiribus ſcripſimus, quibuſq; in animo ſemper eſt non mentiri. Siquidem ij, ubi nuſquam à me ſcriptum repererint, nigrum Veratrum albo eſſe ualidius, pernicioſiuſq; (ut Luſitanus ſomniaſſe uidetur) minimè mihi uerendum eſt, quin illum temeritate, ac mendacio accuſaturi ſint. Scripſi quidem, ſcriptis commendaſſe Plinium libro XXV. cap. V. Nigrum boues, equos, ſueſq; necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depaſcantur. Quo fit, ut iniuria in me reiecerit Luſitanus, quæ non noſtræ, ſed Plinianæ ſunt lectionis.

Luſitani inuidentia detegitur.

At quum is ad noſtros perdendos labores inuidentia, ac liuore ſe totum accinxerit, eò cœcitatis, amentiæ, inſolentiæq; proceſsit, ut etiam aliorum errata in nos remiſerit, utpotè, qui mentiri nunquam erubuerit; non alia opinor cauſa, quàm quòd uoluerit monimentum ſceleris, atque audaciæ ſuæ eſſe in conſpectu omnium.

Animaduerſio in Amathi deliraméta in ſcitiamq;.

Hactenus Amathe tuis ineptiſsimis calumnijs ſatis, ſuperq; puto à nobis eſſe reſponſum, atque ita clare, tantaq; luce eas mediluiſſe nunc arbitror, ut ſi ulla in te fuerit ratio, ſi qua probitas, ſi quod etiam ſcientiæ ueſtigium, facilè ſeu in me, ſeu in alios iſtam ſis poſthac depoſiturus temeritatem. Eſt quidem, ut diſcas, quid docti ſentiant, priuſquàm tam arroganter, tam temere in eorum labores inſoleſcas. Quinetiam quo pacto eorum ſudoribus potius candide & gratanter fruaris, quàm ut eos imperitè laceſſas, & tuis calumnijs obruas. Etenim non iccircò has uigilias libentiſsimo animo ſuſcepimus, ut tu eas obſcures tua inuidentia, ac etiam imperitia. Etenim ſi noſtras has lucubrationes tibi uſui eſſe nolis, cur talem clandeſtinum furem te exhibes, ut ſolùm tua furta commendata aliis eſſe uelis; cetera uerò, quæ tua libido ſibi non uendicarit, ea malitioſa ſtudeas opprimere inuidentia? Patefaciam in aliis tuum infidelem in meis ſcrinijs animum. Nunc ſatis mihi eſt, ſi tuas contuderim calumnias: quibus ſi tuo quoque iudicio à me eſt ſatisfactum, uehementer tua cauſa gaudeo; ſin is maneas, ac perſeueres, qualem te eſſe prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac ęquabilitas ex una tua indocta, & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat uetuſta gentilitas eos, qui ſe intuliſſent magnæ Deæ ſacrificijs, confeſtim excœcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cœcum dico ductus hac gentilium ſuperſtitione, quòd Cibeles alicuius teinſerueris ſacris, ſed ea tantum ratione, ac ſententia (ut tu ipſe iampridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidiſsimè deſciſcas.

Luſitanus Semiiudæus. Hiſpani tales Maranos uocãt, quos maximè deteſtãtur.

Etenim cum (ut audio) nunc noſtræ religionis te ipſum facias, nunc Iudaicis legibus, ſuperſtitionibuſq; te totum addicas, & ita non ſolùm in homines, ſed in ipſum Deum Optimum Maximum inſoleſcas, minimè id eſt mirum, ſi à te ipſo quoque deficias, & omni ſtatu mentis dimouearis. Vt non modò in te nulla uigeat pietas, nulla religio, uerùm & in ipſa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cœcutias. Hinc ego fieri arbitror, ut non ſolùm tibi, ſed & cæteris omnibus moleſtiſsimum ac infeſtiſsimum te exhibeas, & tumultuoſiſsimis mentis furiis impulſus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam ut tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cœcutis ueritate, nunc nec alios, nec te ipſum in ipſa medica facultate intelligas.

Cur Amathus tanta laboret cœcitate.

Quare nulla mouebor admiratione, ſi tuam obſtinatam detrectes exuere ueſaniam.

Cur Auctor hanc confecerit Apologiã

Non id iam animo mecum proponebam, non iccirco tuam reprimere ſum conatus inſanabilem (ut timeo) libidinem, ut te tuę aliquando in tanta ueritatis luce pœniteat inſaniæ, ſed id magis elaboraui, ne tyrones, & huiuſce medicæ materiæ ſtudioſos tuæ forte impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror Cenſuram. Iudicabunt ſyncerius docti, ac præclari homines, utrùm tu iuſtius me inuaſeris, an ego maiori ui te in me temerè irruentem declinauerim, penituſq; profligauerim. Quapropter aut ceſſa Amathe poſthac calumniari, aut tam quæſo non ſis futilis, & inanis, ut quum reliquorum labores & ſcripta explodas, tu nihil melius afferas; aut, quod ultimum eſt, caue, ne apud eruditos, & æquiſsimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia, & calumnia noſtrum augeant, & amplificent honorem.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI IN AMATHI LVSITANI ENARRATIONES CENSVRA.

IAM MINVS uereri debeo, ne quis potius gloriæ captandę cupiditate me putet adductum, ut homini impudenti & rerum omnium imperito, suos patefaciam errores, quàm ad id uera, rectaq; duci ratione. Quòd si liberius in hominem petulantem adeò importunè lacessitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam, qui suis iniquissimis calumniis, non modò honestissimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantùm in ipso est, sua imperitia, & impudentissima confidentia rem medicam obscurare conatur uniuersam. Nec sanè aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta à quàm plurimis comprobata, satisq; communita, sua temeritate incessit, & uiolare molitur. Hoc si impunè, & tacitè sit improbis permittendum, ut suo tantùm iudicio audacter reprehendant, ac contaminent omnia, quò nam omnium præstantissimarum facultatum cultus deueniet? Quis posthac istorum se obiectet ingratitudini? Verùm ut & ipsum, si qua adhuc in eo uiget ratio, pœniteat istius calumniandi insanissimæ licentiæ, & non solùm ex alijs, uerùm ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam: infringenda est hæc nimis arrogans, & effrenis audacia. Non arbitrabar quemquam tam perfrictæ frontis esse posse, qui ibi tam seuera in alios censoria utatur uirga, ubi ipse tot ubique scateat erratis. Molestum, friuolumq; penè credidissem grauioribus impeditus negotijs, ut cum huiusce hominis disceptarem ineptijs, nisi ipsum in me tam petulanter insultare à pluribus audiuissem. Nunc autem eadem molestia, qua istius impetum, & uanam incursionem à me prohibui, ne quis istius seueri censoris impellatur iudicio, ut statim approbet, quæ ab isto uiderit proferri: Audiat bonus, & egregius uir, quantò tutius fortasse fuerat honeste tacere, quàm eo pacto contra cæteros insane oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam utar uanitate, qua ille contra nos; & ne hominem potius persequi, quàm ueritatis studiosi uideamur, nihil nobis erit negotii cum Amatho. Etenim eius errata sic in lucem producam, ut si uel ipsemet aliquid habeat, quo iis, quæ à nobis afferuntur contradicere ualeat, doctorum iudicio longè libentius acquiescam, quàm ut aliqua pertinacia reliquorum studia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod est æquissimum, si non ab Amatho, quem rediturum uix ad mentem spero, saltem ab erudito lectore id peto, ac postulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerum, & medicinæ fiat candidatis, ut tum demum de utroque nostrum suam ferat sententiam, ubi nostras rationes diligenter expenderit, ac pensitarit. Amathus non nisi quadam præcipiti dementia nostros inuasit labores, conuulsit, distraxit, nullam huiusce facti afferens rationem, nisi quod suæ auctoritati, hoc est stultissimæ libidini, tantùm putauerit ubique concessum. Ego sanè, quæ in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus uidear, cupio me eiusdem argui temeritatis, stultitiæ, ignorantiæ, quam de se prodidit ille. Atque sicut candidus lector, qui hæc in manus sumpserit, facilè discernet, ita fore arbitror, ut minimè eum pœniteat eius lectionis, ubi non tantùm istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quò maiori cum facilitate, & emolumento distinctius ab omnibus legerentur, in certa hæc digessimus capita, ac iam tandem aliis innumeris silentio inuolutis, ad ea, quæ sunt præcipua, in quibus ille turpissimè offendit, ueniamus. Præfatio in Censuras.

ACORVM.

DE ACORO suum ipsius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, sed quantò præstiterat à priori non discedere sententia, ipse uideat, qui uegetiorem Galangam nihil ab Acoro discrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indiciis. Nimirum quòd neutrum Galagæ genus folia proferat Iridis (ut qui uiderunt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) ut non desint, qui Galangam ipsam Cyperum Babylonicum uocent. Tum quòd uegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem ulla ex parte referat. adde quòd radix hæc rufescat potius, quàm subalbicet. Præterea Galanga nusquam reperta est, quæ gustu fuerit subamaro, ut de Acoro fatetur Galenus, sed tantùm acri. Quocirca non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simplicium medicamentorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud uerò Acorum. Ob eandem quoque causam inter græcos Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter se diuersa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus sanè notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, subalbicantes, non subrufescentes, & (ut Plinius inquit, cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non De Acoro Censura j. Galangæ Cyperi folia.

ut

ut in Galanga, utraque fractu contumaces, quibus perspicuum, satisq; comprobatum censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profectò intellexerim unquam (ut aliàs meminimus) quo pacto, quáue metamorphosi factum sit, ut Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec uiribus, sed tantum magnitudine differt, quum primùm ad nos è Syria, uel Memphi aduecta est, in Acorum se commutauerit: nisi quis fortasse dixerit, euenisse hoc magicis prestigijs, quò suam tueretur opinionem. Ac cùm ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus usi, illud sanè suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanum, ut Brasauolum à nobis reprehensum (illi enim ubique plurimùm uidetur addictus) sui immemor defenderet, quàm ut ueritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius uir profectò clarissimus, & qui potius philosophum se existimat, quàm ut pertinax sit auctor, etsi iam pridem in Brasauoli concesserit sententiam, uisis fortasse Commentarijs nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, maiorem Galangam esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, qua suam tuetur existimationem, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parùm uidetur abesse. Quod fortasse fecisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset præuentus. Porrò Acorum non mea tantùm, sed plurimorum sententia, qui in re medica multùm præstiterunt, ea sanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeò singulas Acori notas sit repræsentatura, ut is meritò stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, ut ridendum uideatur Lusitani argumentum, quo ducitur, ut credat Galangam eam facultatem, qua ad uenerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam uocari scribat. Quandoquidem cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi Venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apulei auctoritas: præsertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus scriptis commendauerit Acorum ad Venerea prestare, facilè quis opinari poterit Latinis (ut audio) Veneream herbam uocari, quòd fortasse ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venerea appellantur nomenclatione, nempè Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus umbilicus. quin etiam Thymum, & Styrax, quòd suauiter spirent, Venereæ dicuntur plantæ. Adhæc in Acori historia parùm quidem Apuleio apstipulandum uidetur, quippè qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primùm enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis, ac pratis contra omnium penitus sententiam, deinde uerò illicò asserit idem inuentu rarum, nec inueniri, nec sciri posse, nisi cum flosculum emiserit. Quæ omnia si cum ijs conferantur, quæ à grauissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facile fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum uidetur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob causam uelit Galangam esse Acorum, quoniam à Plinio dictum sit libro XXV. cap. XIII. Acorum nigras habere radices; quandoquidem crassioris Galangæ radices nigrę nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illi uenia danda est: quippè quòd (ut aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Pliniani codices mendis ultimo loco expurgati, ac restituti, qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quòd scripserit is paulò infra, Creticas Acori radices esse Ponticis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sententia fuerit) qui ex nigro albicat; subniger uerò qui ex albo nigricat, adeò ut subalbus, & subniger color parùm inter se differant. Talis autem uisitur color iis in radicibus, quibus passim utimur Calami Odorati uice.

Lusitãus Brasauolo addictus.
Fuchsius laudatur.
Acorũ quid.
Ridiculũ argumentum.
Apuleio in Acori historia non astipulandum.

CARDAMOMVM.

De Cardamomo Censura ij.

NEC sanè minus in Cardamomo cęcutit Lusitanus, utpotè qui putauerit Cardamomum quo usi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non leuis error, quòd, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, farctumq;, potius seminis sit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen, non lignum, testatur apertissimè grauissimus actor Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, ubi sic habet. Fructus autem, qui unà cum uirgultis, foliis, calicibus, ac floribus in Theriacam mittuntur, ii sunt, Scordii, Nepitę, Marrubii, Stœchadis, Dictamni, Polii, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurii. Radices autem hę. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolii, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei, Athamantici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina uerò hæc. Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, ubi carmine de Theriaca scripsit his his uersibus.

Καὶ μαράθρου σπέρμα, καὶ ἰσ᾽ ὅσον καρδάμωμον
Καὶ φαφαρὸν σύσεις παρθέμενος σέσελι.

Hæc Andromachus, & Galenus aduersus Lusitanum ante tot secula scripta teliquerunt.

NIGEL-

NIGELLA CITRINA.

Censura iij. de Nigella Citrina.

Errat Lusitanus, quòd recentiores quosdam fortè sequutus sibi persuaserit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum uti uocabulis) Maius Mauritanorum esse Cardamomum, Minus uerò id, quod Meleghetam uocant. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum semen est, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, ijs ferè similibus, quę è Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, farcta, & odorata. Id quod manifestò arguit Nigellam hanc, quę Melanthij est species (ut nobis aliàs satis, superq; ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantùm intercursantibus membranis papaueris modo. Præter id cùm sui Cardamomi colorem subnigrum fecerint Arabes, non uideo cur Nigella Citrina uocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari posit.

MELEGHETA.

Censura iiij. de Meleghetis.

Qvod preterea Melegheta, Minus Mauritanorum Cardamomum non sit, quis facilè conijcere poterit; quippè cùm hoc semen calice quodam, Melanthij instar concludatur, Cardamomum uerò Minus (ut Serapio inquit) suum ferat semen nullis occlusum capitibus, colore Maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minimè est asimilis, eò quòd hęc colore sint subrufo Indici Milij instar, quod Tusci Saginam uocant, Insubres uerò Melegam, unde fortasse accesit his seminibus Meleghetæ nomen. Adhęc cùm Meleghetæ semen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non uideo sanè cur consentaneum fuerit id Minus uocari Cardamomum.

CVBEBA, CARPESIVM.

Censura v. de Cubebis & Carpesio.

In cvbebis, Carpesio censendis quantùm aberrat, quòd Cubebas uelit, quibus pasim utuntur Officinę, tum ueras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verùm, ut apud Arabas nullus habetur, qui scripserit usquam Cubebas esse baccas, uel semen, ita nec apud Gręcos ullus extat auctor, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ, siue sarmenta parua, Cinnamomi uirgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, ut uulgaris Cubeba, quę baccarum generibus ascribenda est inter festucas, & tenuia uirgulta, Carpesium esse posit, ac debeat, quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba: ut pluribus rem hanc in commentarijs nostris explicatam habemus.

SALIVCA.

Cẽsura vj. de Saliunca.

Mvlto uerò apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali *Spico*, recentiores quidam Pseudonardum appellant; ad quod quoque genus refertur, quę pasim uulgò uocatur Lauendula: in quo certè miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifestè Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plantam adeò breuem, ut necti non posit, quin & herba uerius, quàm flos, densa uelutimanu pressa, radice numerosa cohærens. Quantum ab hac differt Pseudonardus? quum planta est fruticosa, lignosaq; Rorismarini Coronarii instar non breuis, sed bicubitalis, & flos uerius quàm herba, & quæ in corollis facilè necti posit. Florum enim longiores pediculi iunceo ferè lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non coheret, nec adeò densè fruticat, ut folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, ut tanquam manu pressa cernantur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nusquam Pseudonardus proueniat, ubi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa, ac lignosa, quamobrem in Buccolicis poeta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncam & Pseudonardum non cernit Lusitanus, ut humillimam herbam à bicubitali non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, uel fortasse etiam equo accipiat.

CINNAMOMVM.

Censura vij. de Cinnamomo.

Redibo in gratiam aliquando cum hoc homine, qui alienis (utinam tam uerè) nos locupletet diuitiis, & optimo Cinnamomo capsis (ut ille inquit) cannella refertis, quę ab India deferuntur Anturpiam, nos abundare iactat, & contra omnium pręclarisimorum auctorum sententiam sibi persuadet, Cinnamomum esse corticem tantùm suę arboris non lignum. Nouitatis auidus nouum credo aliquid afferre studuit. Fidem idcircò suæ auctoritati adhibendam minus dubitauit, quòd iam fama increbuerit

increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus. Aromatum multa genera esse aducta. Miror cur non se in his quoque partibus fuisse fingat, ut maiorem huius commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipse id asserat, nec Lusitani, qui nauigijs istas terras petierunt vllam huius rei afferant historiam, nos Lusitano in istis commentitijs inuentis astipulemur? Præsertim cùm non desint probatissimorum scriptorum testimonia, qui repellentes has nugas apertissime fateantur Cinnamomum uirgultum esse pumilæ arboris non corticem tantùm. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquiens. In Cinnamomi Mosylitici uocati genere præstat recens nigrum, ex uinoso in cinerem uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum. perquàm iucundè olens. Quibus palàm sit Cinnamommum uirgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus libro primo de Antidotis his uerbis. Quæuis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septem uirgulta, uel paulò plura, pauciorauе; non æquali tamen omnia longitudine sunt; Verùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. hæc ille. Adest adhæc liber de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno ascriptus, qui etiam de Cinnamomo sic habet. Cinnamomum sunt rami ferè, ac uirgulta, quæ ab una radice plura excrescunt, recta & minuta, breuiasq; colore subrufo, & cortice extenso non rugoso, qui cortex non ita facilè ungue à ligno abraditur: nodulos plures, & interualla habent, & in medio læues habentur. Si uerò frangantur, quasi puluerem emittunt, odore omnia uincentem. Ferè enim hæc maxima probatio Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimum. Quibus grauissimus accedens auctor Aristoteles Cinnamomum surculum esse testatur libro IX. cap. XIII. de historia Animalium, sic inquiens. In Arabia, & Auis Cinnamomus appellata, quam surculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus, & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discusso in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc Cinnamomum surculaceum esse uirgultum fatetur Galenus loco superius citato, ubi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum ueluti truncus in ramos plures diuisum multùm attollebatur, sed Hellebori figuram pre se ferebat, uel potius Damasonij. Quibus palàm est Cinnamomi uirgulta adeò tenuia haberi, ut Hellebori, uel Damasonij radices non excedant. Adde quòd quum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano, & Hadriano imperatoribus repositum fuerat, uel eos quidem ramusculos apud se seruasse, facilè constabit omnibus Cinnamomi uirgultum esse tenue; & non solùm in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantum præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sanè non uideo. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantùm acceptam referam, præsertim cùm preter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetijs, quò uulgare Cinnamomum ex India affertur, perindè ac Antuerpiam, unquam uiderit, repereritq; Cinnamomi uirgultum, quod genuinum repræsentauerit. Nimis quoque uana est opinio, qua credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant. Id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, ubi Casiam expendit, sic inquit. Hæc aduersus Quinti dictum obiecta sint, eò quòd mihi reijciendum omninò non uidetur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casiæ imponendum censent; quanquàm ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cùm uel Imperatorum amici, uel diuites essent, facilè fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, ijs uerò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni sunt uerba; quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, ut suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis alijs pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, suis in theriacis modò Casię duplum, modò Carpesium (ut Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Cinnamomum est uirgultum pumilæ arboris.

Cinnamomi uirgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Lusitani opinio uana.

cinnamomũ Galeni tempore etiã rarum.

LACCA ARABVM.

CONSVLTVM longè melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poeticæ potius quàm medicæ facultati se totum addixisset; nam qui eo in effingendis fabulis aptior, promptiorq; se præstiterit; uideo profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica uersatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera sese offerunt figmenta, adeò rem seriam præ se ferentia, ut ea quis difficillimè fabulas esse noscat, nisi medicę facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cùm ad hoc illum natura pepererit, mirandum sanè non est, si à fabulandi facultate discedere nequeat, sed potius illi uenia danda: quippè qui id propria agat natura, qua in presentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosis aliquid admisceret his uerbis. Quihuc usque cancamum Laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum Gummi odoriferum sit, Lacca uerò siue mansa, siue suffimentis explorata inodora percipitur. Quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis precipuè deseruientem, & ex ea Officinę compositionem quandam preparant, Dialaccam appellatam, quę (ut certò scimus) non gummi, aut arboris, plantæ ue alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagoq; uelut cera

Césura viii. de Lacca Arabum.

Lusitani centuriæ fabulosæ.

Lusitani Laccæ historia fabulosa.

" cera apum. In regno igitur Pegu dicto adud Indos cùm terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, " formicæ prædictæ ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus Lac- " cam generant, & hac de causa in Lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt " Laccam ferentis, vt hucusq; omnes ferè crediderunt. Hæc illius est fabula. Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus libro sexto suæ nauigationis, vbi de his agit aromatis, ac mercimonijs, quæ Sumatra insula, siue Taprobana mittit, sic inquiens. Mittit etiam ea regio Laccam, vnde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Ioseph Indus cap. CXLI. vbi fatetur in Cambaia Laccam vberius nasci, quàm alibi gentium, non autem fieri, gigniue formicis, aut scarabæis, vt læpidius & facetius quàm verius fabulatur Lusitanus. Præterea, cùm duplex sit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibusdam inhærens Sumatri à Sumatra fortasse insula nuncupata, altera Cambaiti à Cambaia denominata in glebas Myrrhæ instar concreta, nulli inhærens ligno, non est, cur Lusitani fabulam, historiam putem. Siquidem gleba illa sole clarius palàm facit, Laccam gummi esse arboris, non quidem, vt per somnium vidit Lusitanus, formicarum alatarum stercus, quibus etsi vbique scateat tota Europæ regio, nusquam tamen visæ sunt alatæ formicæ, quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterùm quum satis superq; nobis comprobatum sit in Commentarijs in Dioscoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum esse idem, adeò vt pluribus id comprobare testimonijs non sit opus, cadit, peritq; Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

Lusitani fabula explodi tur.

ELAEOMELI.

TRIPLICI se pariter implicat errori in Elæomele, quod ipsum defluere suo more fingat è Palmarum caudicibus. Tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, non vnum tantùm, Mel nimirum per se & Oleum ex eadem arbore manantia. Præterea vt noui semper aliquid apportet, quòd hunc liquorem ex Indica nuce credat distillare. Deprehenditur in primis error " ex ipsiusmet Dioscoridis verbis, qui Elæomelis historiam ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod E- " læomeli vocant ex quodam caudice manat oleum melle crassius, sapore dulci. Quibus palàm est de vno tantùm liquore scripsisse Dioscoridem, nempè de Oleo, quod ob melleam dulcedinem vno verbo tantùm Græcis Ελαιόμελι vocatur; nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autem περὶ Ἐλαίε καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioscoridis historia nunquam probari poterit Elæomel è Palmarum caudicibus fluere, quum is nusquam descripserit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmas liquorem hunc fundere manifestò fatetur Plinius libro XXIII. cap. IIII. vbi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elæomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaserim, quòd huius historiæ neminem habeam auctorem præter Lusitanum.

Censura ix. de Elæomele.

MACER.

CONTENDIT maximè Lusitanus, vtpote qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illum seuerus iudex contumacem declarat: tantam sibi arrogat auctoritatem, vt certò putet vnumquenque suis debere astipulari deliramentis. Verum quum id nulla asserat ratione, vel auctoritate, ipse meritò non modò contumax fuerit declarandus, sed insolens, vecors, ac delirus. Quippè qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum subscribere ineptijs, quàm veritatem amplecti, ac tueri. Atqui quum nobis in Commentarijs nostris in Dioscoridem editis, abundè comprobatum sit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimonijs, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, vt ipso oculorum intuitu vnusquisque videre potest, illorum verò Macerem corticem esse radicis magnæ (vt apertissimè libro XII. cap. VIII. testatur Plinius) non est vt hic pluribus istius Centurionis insolentiam, & inscitiam redarguam. Eò itaq; se conferre poterunt, qui hasce differentias hactenus non considerarunt.

Cēsura x. de Macere.

Lusitani insolentia.

ERICA.

NEC minus in Erica hunc deceptum reperio, quippè qui neget contra omnium doctissimorum virorum sententiam eam plantam, è qua vniuersa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, vllo pacto esse Ericam; hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc semel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica Theophrasti testimonio bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, sed alijs quàm plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam vocamus bis in anno nempè verno, & autumnali tempore sine vlla controuersia florescere. At cùm libro tertio scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ folijs prouenire, constetq; id Ericam nostram per omnia referre, palàm fit omnibus hanc legitimam esse Ericam.

Censura xj. de Erica.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Censura xij. de Acacali.

ACACALIM nasci scribit apud suæ gentis Olysiponam Lusitanici regni metropolim fructu albo pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen haberi Aegyptij fruticis Myricæ semine simili, non autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterùm cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens quasi florem compage muscosum, alterum verò Gallæ similem; videant obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus, quin & qua auctoritate, vel ratione ductus affirmare ausus sit Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile: quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit.

Myricæ duo genera.

PALIVRVS.

Cēsura xiij. de Paliuro.

IN PALIVRO confundens historiam pede prolabitur, siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua libro III. cap. XVII. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, illam esse arborem, quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuoq; fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens, seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quod (vt ipse quoque Theophrastus inquit libro & cap. IIII. de historia Plantarum) in Africa nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortasse audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec vnquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione pro omni Paliuro Agrifolium adducit. QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum lib. XIII. cap. XIX. & à Theophrasto libro & capite quarto esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semen in siliquis ferat; Theophrasto verò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet non asseruentur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Adhæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

Cēsura xiiij. in eodem Paliuro.

RIBES.

Censura xv. in Ribem.

MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionem sequutus eam arbusculam censet hortis, & viridarijs familiarem, quæ folio exit vitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisq;, topiarijs aptisimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio (Ribes enim Arabica planta est) „Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem colore viridi rubescente, folijs latis, magnis, ro„tundisq;: quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, vitiginea, & diuisuris per ambitum laciniata.

Ribis legitimæ historia.

ROSAE DAMASCENAE.

Censura xvj. de Rosis Damascenis.

QVO in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, cò flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum istis ineptijs me diutius ad nauseam vsque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia. Maximè cùm ita diluantur ipsius nugæ, vt hinc ad seria reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De Rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasque vulgus Moschettas vocat, quòd odoris fortasse fragrantia Moscum resipiant, non solùm has non minori vi deiectoria pollere existimet, quàm Scammonia, sed exitiosissimum esse medicamentum pariter contendit. Hoc vt confirmat, ani„lem prorsus huic subtexit fabulam, quòd Venetijs viderit (liceat mihi nunc suo vti testimonio) no„bilissimam quandam suæ gentis mulierem Beatricem à Luna vocatam, quæ quum semel tantùm sac„charum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentum quod nullo incō„modo aluum cieret, degustasset, statim faucium & linguæ desquammationem, quin & ventriculi ero„sionem contraxit. Nihil ad me attinet de illa, quàm adducit, muliercula. Primùm (vt ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiam maximè pugnat, quum sæpius ipsemet id sumpserim medicamentum,

dicamentum, alijsq; frequenter dederim sine vllo prorsus incommodo, adeò vt quandoque pueris felicissimè propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quòd mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantùm se ostendat tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifestè indicat, vt nulla faucium, aut linguæ erosio, inflammatioúe hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpè mandenti, vt quandoque adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationisq; accessit. Quo fit, vt quis rectè opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, vtpotè qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credendum sit id ab acrium, salsorumq; succorum desluxu prouenisse, qui fortè fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim vnquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeò excordem, imprudentem, negligentemq; fuisse, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præsertim cùm ad huiusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunque accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sanè demiror hominis imperitiam, quòd tam acriter damnauerit has Damascenas Rosas odore per quàm suaui fragrantes, è quibus clementissimum illud paratur medicamentum nullo penitus incommodo aluum ducens. Contra verò tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Persici arboris flores; quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (vt iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quàm plurimis sumentes afficiunt, nempè crebris vomitionibus, ventriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus; quæ omnia plerunque sequitur frigidus sudor, æstuatio, virium amissio, & corporis vniuersi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc meritò Ἀμαθῆν non appellauerit, cum eò ignorantiæ peruenisse constet, vt certò sibi persuaserit
" Ieleniabin è Persicis rosis paratum, de quo pluries in febrium curatione, & ventriculi dolore meminit
" Auicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quàm falsa, ac ridenda teneatur opinione, lu-
" ce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippè Ieleniabin Mauritanis omnium præclarissi-
" morum medicorum consensu nil aliud designat, quàm Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum
" Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah præ risu scribere ferè nequimus) qui sciunt, doceant; quum id hactenus nec viderim, nec legerim vsquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud voluisse Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem libro quinto, vbi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in vniuerso meminit volumine, Ieleniabin ad febres, & ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Rosis, non autem (vt Lusitani vana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifestè indicat, nil aliud Persicas Rosas Auicennæ designare, quàm Puniceas, Persicas ille fortasse vocatas, quòd à Persis in suas venerint regiones. Nam & nos Damascenas vocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damasco Syriæ primò ad nos peruenerint?

Lusitani iudicium falsum.

Lusitani in re medica euidens imperitia.

Lusitani in Ieleniabin inscitia.

Rosæ Persicæ quæ apud Auicennam.

PALMAE INVOLVCRVM.

FALLITVR præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην Græcis vocatum primùm esse existimat, quàm Nucis Indicæ villosum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (vt referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ simili. Deinde verò sua fortasse inconstantia ductus, in eiusdem capitis processu, reuocata priori sententia, (qui talium puerorum est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscoridem esse Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur; ea ratione innixus, quòd scripserit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten vocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quandoquidem Dioscoridi Palma Elate nil aliud est, quàm fructus Palmarum adhuc florescentium inuolucrum, calixq;, non nucis alicuius tegumentum nec germen. Indicæ enim Nucis nusquàm meminit Dioscorides, nec (quod sciuerim, legerimue) antiquorum aliquis. Quo fit, vt censendum sit, huiusce Nucis inuolucrum nunquam antiquis innotuisse. Porrò Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit folliculi cuiusdam instar, in quo quàm plurimi flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendentes racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura vtile, idque est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortasse facilè, dum duabus vult insidere sellis, duabus hinc parietibus caput impegisset. Nec nobis sanè obstat Galeni auctoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidem Galenus loco superius citato duo facit Elates genera, vnum quod germen est ipsius Palmæ, aliud vero tegumentum, de quo tantùm scribit Dioscorides, cui etiam Elates duo produntur genera; quorum vnum illud est, de quo diximus, aliud vero id totum, quod inuolucro illo concluditur; quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterùm vt fortasse probet Elaten plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippè qui scripserit libro duodecimo, capite vltimo, arborem quandam esse Abietem vocatam vnguentis expetitam, quam alij Elaten vocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod

Césura xvij. in Palmæ Inuolucro.

Palma Elate Dioscoridi quid.

Palmæ Elates historia.

Galeno Elates duo genera. Quin etiã & Dioscoridi

Plinij error, quem maximè sequitur Amathus.

maximè palàm facit, quàm imprudenter velit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis aptè locutus deprehenditur vocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cùm legisset apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem designare, quin & ἐλάτην quibusdam vocari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in vnguentis addi; magno ac pudendo errore putauit, idem esse Abietem arborem, & florescentium dactylorum Inuolucrum, quod ad vnguenta spissanda expetebat antiquitas.

PERSEA ARBOR.

Cēsura xviij. de Persea. Perseæ arboris historia, ex Theophrasto.

REPREHENDIT Aliorum opinionem, vt vanam, qui Perseam arborem existimant à Persico nostrate differre. Sed quàm ille totus sit vanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatissimorum auctorum testimonijs. Nam (vt Theophrastus memoriæ prodidit libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna, formosaq; folio, flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyro proxima, nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit. Nouus anniculum semper occupat, maturitas anniuersariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Fructus est magnitudine Pyri figura oblongus, Amygdalæ modo colore herbidus, nucem intus habet, vt Prunum, verùm longè minorem, molliorem q;. Caro eius suauis, ac prædulcis manditur, concoctuq; facilis, & innocua etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tùm etiam crassitudine, multitudineq;. Materie constat robusta, dura, visuq; decora, veluti Lotus, quapropter ex ea, & simulacra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant. Hactenus Theophrastus. Cæterùm si Perseæ Aegyptiæ notæ cùm Persico nostrate conferantur, qua vniuersus scatet orbis, liquidò constabit has plantas nihilò minus inter se distare, quàm à Quercu Salicem. Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, viridarijs, ac vinetis passim frequentissima visitur, procera, magna, formosaq; nusquam visitur, nihilq; cùm Pyro cognationis habet; sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in sphæræ modum, colore minimè herbido; sed cùm maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic ossiculum præter id Pruno minus non visitur, sed quandoque duplo, triploq; maius, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longè contumacius. Adhæc nostratis Persici fructus gustu prædulci non percipitur, sed potius subaustero, aut vinoso. Adde quòd vulgaris Persici fructus maximè damnauerit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, vt praui succi alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxam ventriculo inferat. Contra verò qui ex Aegyptia Persea proueniunt. Postremò Persicus nostras radice nititur breui non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proinde rarissimè annosa reperitur. Contabescit, peritq; facilè, quòd imbecillibus admodum sustentetur radicibus. Ob idq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta; quum tamen Aegyptiæ Perseæ solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, vtpotè quæ in multiplices veniat vsus. Quo fit, vt omninò Amatho amentior, & Lusitano lusciosior fuerit, qui non nouerit Perseam Aegypti arborem à vulgari Persico plurimùm, atque plurimùm differre. Id quod etiam comprobatur Plinij testimonio, qui libro XV. cap. XIII. sic scriptum reliquit. Nam Persicæ arbores sero, & cum difficultate transiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto eorum fuerat hospitium. Falsum est venenata cùm cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa à Regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perside propter supplicia translatam, sed à Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem ataui sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus alijs. Hæc Plinius. Verùm non modò hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani euanidam sententiam, sed etiam grauissimus auctor Galenus, qui libro secundo de compositione medicamentorum secundum locos, manifestè testatur in nulla alia Romanis subdita gente vidisse Perseam arborem, præterquàm in Alexandria Aegypti. Sed vbi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamen tantùm addam, quòd cùm per longas ante Galenum ætates Persicus, vulgaris notitiæ arbor, vniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones; si Persicus nostras ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum est, eò dementiæ peruenisse Galenum, vt posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantùm in sola Alexandria.

FLVIATILES CANCRI.

Censura xix. de Fluuiatibus Cancris. Ridenda Lusitani amentia.

QVVM Lusitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem soluerer cachinum. Siquidem illum eò inscitiæ peruenisse offendi in hisce censendis, vt Aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus eò grauissimo argumento impulsus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum

cerebrum demulceam? Serio'ne hæc dicuntur ab Amatho? an risum sua vecordia mouere studet? Nimirum adducor, vt credam (si id serio fatear, quòd sentio) aliquo amentiæ genere illum quandoq; vexari, & proindè tunc temporis non nisi huiusmodi deliramenta describere. Nam & Ranæ, & Cochleæ in Cancrario genere erunt, quòd hecticis maximè conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quàm veritati.

MARINVS SCORPIO.

MARINVM Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere existimauerim (vidimus enim illud sæpè in Adriatici littore tanquam inutile à Piscatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro XVIII. cap. XXII. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum βραχοχήλην vocat. Verum Aristoteli, Hicesio, Galeno, Athæneo, Plinio, Aelianoq; Scorpinus pelagius est piscis, & inter nullos, asellos, lacertos, cernuas, & quot quot sunt, alios duræ carnis recensetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius historiam in commentarijs nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eò se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatis suæ remedium non neglexerit. Censura xx. de Marino Scorpione.

RANAE.

VBI Ranarum vires expendit Lusitanus, proculdubiò aberrat, quòd omnes in vniuersum Ranas venenosas censeat, adeò vt in Aetium inuehatur, quòd is libro III. cap. LV. palustres ranas inter venenata recenseat, & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quòd quotannis infinitus Ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (vt Lusitanus inquit) Ranæ omnes venenosæ essent, nulli dubium est, quin quàm plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui ijs tantùm sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sanè sententiæ nostræ obstat, quòd Galenus libro de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum. quippè is Ranas non detestatur, quòd veneno aliquo sint infectæ, sed quòd malum in corpore succum procreent, perindè ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippè si Galenus putasset venenosas esse Ranas, nunquam eas inter cibos retulisset. Sed magis fortasse Lusitanus credo lege percitus Mosaica, quàm veritatis sustinendæ desiderio in Aetium inuectus est, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium agens, quæ in vsum medicum veniunt, vbi deuenit ad palustres Ranas quæ passim ab omnibus eduntur, Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saleque & modico oleo conditæ, venenosorum reptilium ictus, si ius earum bibatur, magnum præsidium afferunt. Id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit ijsdem verbis. Quibus manifestè suffragatur Plinius libro XXXII. capite quinto, vbi non modò Ranarum ius prætulit contra serpentium ictus, sed etiam ad Marini Leporis venenum, hausta venena, deuoratam Rubetam, Salamandramq; ijs laudibus prætulit. Nec ob id velim fortasse putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse. Quippè qui dixerit libro XIII. quòd deuorata palustris Rana tanquam venenosa varijs, ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, sed de venenosis, quæ è Bufonum sunt genere, & in paludibus præsertim fœtidis morantur. Ipse enim cum proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alij appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci sub Ranæ palustris nomine comprehenderunt, verba facere; quoniam sciuerat Bufones, & terrestres, & aquatiles reperiri, vt vnumquemque compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq; materiæ medicæ operam nauarit, quàm fecerit Lusitanus. Id quod manifestè declarat libri illius titulus, qui de Noxiorum animalium morsu, & de bestijs virus eiaculantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscoridem; quippè qui libro secundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit; sexto verò, vbi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & palustris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse adstipulandum.

Censura xxj. de Ranis.

Lusitani Religio.

Lusitano in re medica nô esse astipulandum.

GALLINAE.

ATQVI nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, verùm cùm solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimùm recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proindè malum, vitiosum'ue præbere alimentum; quin & raro ibidem homines idcirco vesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabo te ibidem Princeps suæ præfecit culinæ, vt istis eum spoliares delitijs? Id quum ego mecum admiratus Flandris qui-

Cẽsura xxij. de Gallinis.

busdam exponerem, fabulam esse aiebant. Quippè quòd non minus in eorum regionibus carnium probitate, saporisq; iucunditate præstent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabulosum esse fatentur, quòd raro gallinis ibidem vescantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum; sed quòd multi fortasse à gallinis abstineant sumptui parcentes. Quòd autem præter rationem ij medici agant (vt ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad ventriculum abstergendum ab inhærente medicamento simplex gallinarum ius exhibent, sanè non improbamus; sed qui sint ij prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vsu perpetuò esse sciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temerè factum putauerim, quum non ambigam ius ita paratum non modò abstergere, sed etiam posse roborare. Id quod à purgatione plurimùm præstat.

LAC SCISSILE.

Cēsura xxiij. de Scissili lacte. Lactis Scissilis parandi ratio.

LAC SCISSILE nil aliud esse censet, quàm lac ipsum simplex per se acescens. Conuincitur ipsius Dioscoridis testimonio, qui huiusce parandi lactis rationem scribit his verbis. Ex omni lacte » fit, quod Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramoq; ficulneo recenti mouetur, in- » spersis, postquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis heminæ. Ita enim » serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit; sed cùm feruet, ne superfundatur, con- » ueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariumq; argenteum frigidæ aquæ ple- » num demittere. Hæc ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simplicium medicamen- » torum facultatibus, vbi de Canino stercore egit: quin & Paulus libro primo cap. LXXXVIII. Non possum satis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quòd cùm tam splendidis enarrationibus explanandum Dioscoridem susceperit, adeo graui labascat negligentia.

OLYRA.

Cēsura xxiiij de Olyra.

IN FRVMENTACEO genere eam magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Secalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem conficiunt nigrum triticeo longè deteriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore sit albo, adeo vt dixerit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, esse, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam esse putarent. Præterea scribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex » pane ex Secale confecto minimè percipitur, cùm potius quodammodo amarorem resipiat. Adhæc Se- » cala ita vulgò vocata, cùm in area flagellis decutitur, illico omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: sed aliter Olyræ euenire fatetur Galenus loco superius citato, dum Olyrinos expendit panes, sic inquiens. Habet autem Typhæ semen extrinsecus corticem, veluti Olyra, & Hordeum, » verùm decorticatum in panes congeritur: & paulo inferius ait. Ex nobilissima Olyra, cùm, vt decet, » fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique vtuntur. Quibus planè constat Oly- » ram decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena, dum in area concutitur; sed opus esse, vt in pilis pinsentur, vt etiam hoc æuo moris est apud omnes.

CHONDRVS.

Cēsura xxv. de Chondro.

EX EA fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro, Scandellam vocant: quod merito redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophrasto nosse potest libro octauo capite quarto de plantarum historia. Quæ si rectè expendantur, nil aliud Scandella erit, quàm Hordeum minus, quæ binis tantum versibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quod per omnia nempè facie, & viribus Hordeum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quod nunquam Scandella reperta sit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum semen habeat. Quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Dicocco abundat Goritiensis ager, & Foroiuliensia arua, ibiq; vulgo Pirra Farra dicitur, quod Zea ibi ab incolis in vniuersum Pirra vocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, siue Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falso (differt enim ab Halica Far) ideo eadem Pirra farra nominatur à ruricolis. Huic alius eius affinis est error, quòd scripserit, putaueritq; Far ab Halica nihil differre, idq; ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinij testimonio Far nil aliud est, quàm frumenti, vel tritici genus Adoreum vocatum. Ille enim libro XVIII. cap. VIII. ita scriptum reliquit. Frumenti genera non eadem vbique, neque vbi eadem sunt, ijsdem nominibus. » Vulgarissimum Far, quod Adoreum veteres appellauere. Item eodem capite, vt palàm faceret aliud » esse Zeam, è qua fit Halica, aliud vero Far, Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. VII. » eiusdem libri, populum Romanum, ait, Farre tantùm è frumento trecentis annis vsum. Verrius » scribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ vsus, vt ipsemet testatur Plinius libro XXII. » cap.

Cēsura xxvj. de Farre & Halica. Far ab Halica differre.

„ cap. XXV. cùm inquit. Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei
„ magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas libro septimo de compositio-
„ ne medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clu
„ sini appellati sextarii dimidium, decocti Marrubij uiridis sextarium unum. Hæc in uas uitreum con
„ iecta per diem & noctem macerari sinito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Hali-
„ cam maceramus. Hæc Galenus; quibus palam est à Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aetius
„ libro IX. cap. XLV. his uerbis. Quod uerò latinè in regionibus Romæ uicinis Far appellant, hoc mo-
„ do paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeque extractum, ac in pilam conie-
„ ctum, ueluti Prisanam à cortice repurgato, ubi uerò corticem exuerit tollito, atque in sole siccato, de
„ inde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum
„ unum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore Halicæ mo-
„ do coquitur, & à sanis in cibum sumitur. Hæc ille; ad quæ certe pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor.

PHASEOLVS.

Censura xxvii. de Phaseolo.

PHASEOLVM, Siue Phasiolum, non paruam illam, & uulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnam esse Eruiliam falsò contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Paseolum ab omni Eruilia & Piso testis est Plinius libro
„ XVIII. cap. VII. sic inquiens. Frumentis folium arundinaceum, Fabæ rotundum, & magnę legu-
„ minum parti. Longiora Eruiliæ, & Piso. Phaseolis uenosa. Quibus palàm est, nec Eruiliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Eruiliæ cuiusque generis, uel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeò dura sint cartilagine, ut nullo mansu dentibus confici queant. Contra uerò uulgaribus, genuinisq; Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. XII. eiusdem libri,
„ ubi sic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piso cilindriacæ, Phaseolorum
„ cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis uulgaribus accidit. Nam tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modò in acetariis Asparagorum modo, nunc unà cum brassicis elixas, ante maturitatem ęstate comedimus; quod tamen nulli alii leguminum generi à natura datum esse comperimus. His itaque palàm est Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiliam, sed uulgaris usus Phaseolum, qui passim in campis seritur. Quippe non tantùm folia illi insunt (ut Plinius inquit) uenosa, sed (ut Dioscorides ait) deuoratus inflat, spiritus ciet, & ægrè concoquitur. Quin etiam uiridis cum siliqua sumptus aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credit appellari? quum Dolichum ille testetur aperte adacto longo palo consurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud esse, quàm uarium Phaseolum illum, qui Dioscoridi Hortensis Smilax dicitur. Quippe in primis hic longissimos ascendit palos, quibus Lupi Salictarij modo se circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis seritur. Quinetiam eius siliquæ simul cum granis, perinde ac aliorum Phaseolorum manduntur in cibis. Id quod in prefatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui si pluribus inanem suam uelit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam scribere, quod in aliis uberius exequuti sumus, quàm istius temerarij hominis imperitiam, ac negligentiam uideamur aperire; quod iam nostrum est institutum, sed id breuiter: ne, si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia; sin copiosius, ne iustum excedamus modum.

Censura xxviii. in Dolicho.

LAPATHVM, SIVE RVMEX.

Censura xxix. de Rumice.

AC IAM Propemodum uereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris, & turpissimis istius hominis erratis. Quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moueant? Nunc ita uniuscuiusque occurrere studeo prudentiæ, ut non parum hoc quemque consolari debeat; quòd in huius refrænanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id unum siquidem hic ubique laboro, ut & Lusitani, qui tam infide, ac improbe aliorum uersat scripta, patefiat audax inscitia, & ueritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verùm sic à nobis utrunque est peragendum, ut plura, & absolutius nos aliàs de his acturos meminerimus, utq; contra Lusitani insultus, ac imperitiam non parum hinc quoq; roboris, & lucis accedat. Quare (quod in cæteris sum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quòd hortense olus Spinachium nobis passim uocatum, Satiuum Lapathum esse asserat, meo certè iudicio longissimè aberrat; quòd Spinachium cum Rumice, uel Lapatho nihil habeat cognationis; siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine, nec radice Spinachium Lapatho simile cernitur, quemadmodum nec gustu, nec uiribus. Constat item Galenum (& si contrarium fortasse somniauerit Lusitanus) Spinachij, quin nec Hortensis Lapathi
„ meminisse inter olera, sed tantùm syluestris Lapathi, cum inquit. Licet cuiuis (ut ante diximis)

Lapathum

Lapathum appellare Betam agrestem, ut quod non gustu modo, sed uiribus etiam Betæ Hortensi est » adsimile. Verùm cum Beta Lapatho sit suauior, iccirco nemo est, qui non ipsa libentius uescatur. » Hactenus Galenus. Quibus palam est Spinachium Lapathum esse non posse; nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, syluestre olus non est, sed hortense. Quo fit, ut syluestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quòd Spinachium suauius, & cibo gratius olus sit, quam Beta. VANE idem sibi persuadet Lapathum communis usus nunquam in ciborum usum concessisse, cùm Galenus loco iam citato, ubi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, & syluestrem appellarit Betam. Quinetiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusq; fere Italiæ agrestes homines id maximè comprobant, cùm uere Syluestris Lapathi plurimum manducent, quòd eo tempore tenella habeat folia.

Spinachium nō esse inter Lapathi genera recēsendum.

Vana Lusitani persuasio.

CHONDRYLLA.

Censura xxx. de Chondrylla.

CHONDRYLLA Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeo ut inter Cichorii species ueniat numeranda, tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectione maxime uersatum se ubique censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus recte scribit. Id quod proculdubio ostendit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam uidisse Lusitanum.

GINGIDIVM.

Censura xxxi de Gingidio.

NEC Errore uacat, quæ de Gingidio censet, quippe qui uelit recentiores quosdam sequutus nil aliud græcis esse Gingidium, quàm uulgare illud Olus, quod Cherophyllum, uel Cherofolium uocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris, astrictionisq; mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis, & acuitatis tantillum resipiunt; quum tamen Dioscoridis, & Galeni testimonio Gingidium herba sit adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, adeò ut sit etiam Syluestri Pastinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quòd Galeno libro de Cibis boni, & mali succi capite octauo, & de Attenuante uictus ratione cap. III. Gingidium herba sit syluestris, contra uerò Cherophyllum, quod passim in hortis seritur, ad obsonia. » » » »

SCANDIX.

Censura xxxii. de Scandice.

NEC Minus improbari debet, quod senserit legitimam Scandicem eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo similis, flore albo, mucronatis in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur semen; quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscure percipitur, adeò ut hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso uel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis historiam (quod uiderim, legerimq;) nemo scripserit antiquorum, arduum sanè uidetur, uel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc uel illam plantam esse radicem. Quippe hæc, quam alios sequutus Scandicem appellat Lusitanus (ut rei herbariæ periti existimant) eam maxime refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, ut latius in commentariis nostris scriptum reliquimus.

HIRCI BARBVLA.

Censura xxxiii. de Hirci barbula.

QVANTVM in censenda Hirci barbula fallatur Lusitanus, ij facilè noscent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, ut noui aliquid afferre uideatur, si uera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo; sed utrique radicem esse paruam, bulbosam aliquantulum oblongam, Auellanę nucis magnitude, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maximè delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quòd non solùm Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint Tragopogono radicem esse longam, ac dulcem. Id quod sole clarius uisitur in genuina Hirci barbula; non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palam est, quàm diligenter, quamque accuratè diligens enucleator legerit Dioscoridem (ut Theophrastum, & Plinium præteream) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantum uideo) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentariis de Stipium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens non in agris tantùm, sed etiam in uineis. Germani Terrę Nucem appellant. Sed quàm habeat cum Tragopogono cognationem, ego sanè nullam uideo.

Lusitanum non legisse Dioscoridem nisi oscitãter

SMILAX

SMILAX HORTENSIS.

Non parvo profectò etiam errore notatur Lusitanus, ut Dioscoridem de Hortensi Smilace differentem, de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cùm uulgares Phaseoli, quibus pasim in cibis uescimur, dum sati in campis uirent, non repant, nec adeò frutices conscendant, ut Smilacis modo topiarias scœnas inumbrare queant. Præterea quum uulgaris Phaseolus pasim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quáue ratione Hortensis Smilax uocari posit, profectò nescio. Sed quoniam hæc longe pluribus nobis comprobata sunt in commentariis nostris in Dioscoridem, eò Lusitanum remittimus. Censura xxxiiii. de Hortẽsi Smilace.

THLASPI.

Nec minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quòd dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex uerbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam uidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, ut Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquandò longiusculum; & proinde rectè scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem foliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui foliculum dicant esse semen, neminem habeo præter unum Lusitanum. Ceterùm Thlaspi folia (ut intuentibus facilè patebit) nusquam in cacumine diuisa spectantur, sed foliculi, qui semen concludunt, ut in commentariis nostris quis legere poterit, ubi hunc Dioscoridis locum restituimus. Censura xxxv. de Thlaspi.

ZEDOARIA.

Quod Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, aduersus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diuersis capitibus diuersam scribit historiam. Deinde quòd Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum uerò arbor procera, infrugiferaq; citreum odorem spirans, folio Salicis, colore ex uiridi in luteum languescente, ut idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen utriusque meminit, Zedoariæ, scilicet & Arnabonis uariis in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perinde ac aliis quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpres, qui cap. CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippe qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit. Censura xxxvi. de Zedoaria. Serapiõis interpretis lapsus.

STRVTHIVM.

Strvthivm, siue Radiculam, siue Lanariam herbam magno sanè errore nihil à uulgaribus Saponariis differre putat Lusitanus. Quippe quod harum nulla spinoso proueniat folio, quum tamen Theophrasto, ac Plinio Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis iis Saponariis, de quibus meministi, non uisitur. Adde quod neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere ualeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachino explodendam, quàm uerbis refellendam, quam narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli mœniis nascente, à quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eò quòd ibi passeres quàm plurimi nidificent, & semine in coitu eiaculato herbæ radices respergant; nil aliud dicendum censemus, nisi quòd hic suis deliramentis colophonem addiderit Lusitanus. Cæterùm si prope nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passerculorum illorum formam proferant, quòd earum radices eorum spermate madescant, cur fiat igitur quòd plurimorum animantium formas, qui in campestribus, & syluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum semine perfusis, Lusitanus ipse dicat, qui sua singulari amentia nouam hanc philosophiam excogitauit; in qua si fortasse perseuerandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod eius semen uasculis includatur, quæ uitulina referunt capita. Censura xxxvii. de Struthio. Censura xxxviii. in Lusitani fabulã.

CYCLAMINVS ALTERA.

Grave, & permolestum mihi est, quòd in Cyclamino sui erroris me faciat auctorem, cùm dicat Matthiolum Senensem alteram Cyclaminum à se conspectam affirmare, radice parua Auellanæ persimili, tametsi hactenus ille nunquam uiderit. Quibus coniicere quis rectè poterit, quàm ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter me citauerit; quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum Alteram, cui superuacuam radicem asignat Dioscorides, radice constare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nusquam uidisse in Italia. Censura xxxix. de altera Cyclamino. Lusitanus inaniter Matthiolum citat.

BVLBVS

BVLBVS ESCVLENTVS.

Cēsura xl. de Bulbo Esculento.

NVLLVM discrimen cernit diligens, & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Ascalonicum Cæpe, quod nos uulgò uocamus Scalogna. At quantum distant? Ascalonicum enim Cepe inter Cæparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maximè Theophrastus, quippe qui libro VII. cap. IIII. de Plantarum historia, Ascalonicum Cæpe, ac alterum eiusdem generis Fisile appellatum inter Cęparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. XIII. eiusdem libri, cui subscribit Plinius libro XIX. cap. VI. sic inquiens.

Cęparum genera.

" Allium, Cæpasq; inter Deos iure iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Samothracia, Alsidena, Setama, Schista, Ascalonia ab oppido Iudeæ nominata. Demum Galenus libro VI. de simplicium medicamentorum facultatibus Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter adstringentes facit. Id quod rursus repetiit libro secundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Ascalonica Cæpa non reperiuntur. Ipsa enim acris est ualdè perinde, ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibusdam non procul ab Ascalone Iudeæ.

ARGEMONE ALTERA.

Censura xli. de altera Argemone.

ALTERAM Argemonem Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, ut in Commentariis nostris diffusius diximus; sed hoc fortasse nesciens Lusitanus, ne huius plantæ uideretur ignarus, Argemonem alteram eam plantam esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (ut opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat uulgari Agrimonio similia, quæ quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, similitudinis ue (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij iudices erunt, qui plantarum historias diligentissimè explorauerunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cùm fortassis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonij nomen accessisse, quòd foliis & facie Argemonem hanc referet, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Censura xlii. de Thelephio.

QVANTVM in censura Telephii hallucinetur; qui uult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quàm tertium Semperuiuum, illud sanè statim ostendit, quòd Dioscorides de Telephio libro secundo & de Semperuiuo illo libro quarto scripserit, & quòd nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Semperuiuum quibusdam Telephium uocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantùm adducit, quamobrem non est propterea dicendum tertium Semperuiuum esse Telephium; quemadmodum (exempli gratia) nec Helsine, quam Parthenium quosdam appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Asarum Bacchar est, nec Asplenum Hemionium, nec Gingidiū Lepidium: tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idem esset Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuisset illi opus de altero per se secundo libro scribere, de altero uerò libro tertio inter Semperuiui genera, ut etiam compertum habemus fecisse Plinium, qui lib. XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro uero XXV. de tertio Semperuiuo, postquàm de aliis duobus generibus disseruit. Adhæc si Telephij facultates apud Dioscoridem, & Plinium expendantur, Telephium uidemus uitiligines sanare, quinetiam uulnera, & sinus; hoc uerò Semperuiuum strumas tantùm discutere.

AGARICVM.

Cēsura xliii. de Agarico.

LONGE ab omni scopo eos medicos aberrrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim utuntur, noua sua quadam opinione ductus, quòd Agaricum contritum nullo pacto diu suas uires seruare possit. At nos illum errore sanè longè maiori procul dubio duci censemus, eoq; præsertim quòd nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum auctoritatem, qua suam fulciat sententiam. Porrò Mesues clarissimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, ut una cum iis, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec uideo cur tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut friuolis admodum uerbis contendit Lusitanus) euanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem fossilem, Gingiber, & Oxymel excipiant, non sane constat cur tam facile tenuior Agarici pars in auram resolui possit, cum mellis proprium sit in suo uigore admista diutius asseruare, Salis uerò & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Frustrà quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasiæ confectas asseruarent, quin & electaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem ijs additum suas statim deperderet uires; frustràq; illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda

denda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum uirorum placita solus iubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac alijs addendum medicamentis, qua expedit illo uti.

RHABARBARVM.

Caeterum de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui tostum, uel ustum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, ut à Rhabarbaro in dysentericis omnino abstineant medici. Atqui si Rhabarbarum dari libeat, non ustum, neque assum esse propinandum, » sed crudum, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facilè (ut ipse » ait) effici potest, si ex aqua Plantaginis, uel Rosarum maceretur. Verùm Lusitano maximè refragatur » Mesues, ubi Rhabarbari uires expendit his uerbis. Rhabarbarum tostum dysentericis probè confert. » Et paulò superius ait, Quòd si post hasce functiones uiscera adstrictione roborante egerint, ipsum qui » dem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehe» menter operatur, ac etiam uehementius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenum, qui libro nono de Compositione medicamentorum secundum locos combusta, torrefactaque » medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Mali» corium, Pini corticem, Hyosciamum, Acaciam, & alia plura uino nigro excepta. Præterea XI. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla, & Pipere dysenteri» cis commendat. Quibus sanè patet non modò hoc in medicamento spernere Galenum Cochlearum, & » Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. Huiusmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquam) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quòd ubi intestina ulceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squammam, & alia plura erodentia medicamenta clysteribus infundunt. His itaque palàm est, combusta, tostaq; medicamenta non modò nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sane iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiam adstringant. At si usta, & in cineres uersa dysentericis tuto exhibere suadent tot grauissimi auctores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicat Lusitanus, conijcere nequeo. Nam si, Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent assatis uolatilium carnibus, ouorum uittellis ignitis tegulis tostis, & aliis quàm plurimis alimentis frixis, torrefactisq;, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) se se offert ratio. Porrò ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait, plures uidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos usti Rhabarbari potu interiisse, nil aliud respondendum in præsentia succurrit, quàm quòd nobis minimè sit approbandum, cùm sexcentos homines ad uitam reuocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum non mirari Lusitanum, quòd suę tantùm gentis Lusitanos Rhabarbari usti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantùm fuerit letale medicamentum, cùm tamen is (ut ipsius testantur scripta) toto fere ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primùm, & deinde apud Italos suam exercuerit medicinam. Demiror item, quòd ita temere quasi diuinitus edoctus affirmare non sit ueritus potius ex Rhabarbari usti potu interiisse eos, quàm ex morbi natura, quum hęc sciri non possint. Præter id, mihi nunquam persuasum uelim, longè magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quod aqua Plantaginis uel Rosarum fuerit maceratum, quàm tostum, uel ustum. Quandoquidem Galeni testimonio assatio, ustioq; plurimùm siccitatis, adustionisq; medicamentis confert; contrà uerò euenit iis, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortasse in medium adducit Lusitanus Auicennæ testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarum nullam ustionem, assationemq; expertum ex Plantaginis aqua bibendum suadet, quòd fortasse nesciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ designare interpretis lapsu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria ui polleat, citra ustionem, assationemq; propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut sibi fingit Lusitanus.

Censu.xliiij. de Rhabarbaro.

Rhabarbarũ tostum dysentericis maximè conuenire.

Lusitani inscitia in censendo Auicẽnæ Rhabarbaro.

CHAMAELEO ALBVS, ET NIGER.

Ac cvm ille Chamæleonem Album censet esse stirpem spinis undiq; horrentem, folio grandi, lactis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactarium uocant, quidam Suarium, quòd eo sues pascantur; quis eius opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridi, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; maiorem adnatis pluribus refertum, longis, prædurisq;. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamęleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioscoridis testimonio canes, sues, muresq; necat. Contra uerò hæc sues non modò alit, sed etiam saginat, unde illi nomen. Postremo albo Chamęleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem, & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quàm quòd huic folia non sint lacteis illis maculis respersa, sed potius

Cẽsu.xlv. de chamæleonibus.

tius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore uiridem effert. Deinde huic flores non sunt uersicolores, sed purpurei. Prætereà carduus hic radice nititur alba, integraq;, non Chamæleonis Nigri modo exterius nigra, interius uerò flaua & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quòd Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIVM.

Censu xlvi. de Crocodilio.

AT QVAM nec sui se præstat dissimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur esse stirpem, quam uulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantùm ductus ratione, quòd hæc non solùm in syluis, sed etiam in arenosis (ut Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed cœcutit non leuiter; quòd Carlina, quæ caulem profert, adeò omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleonem repræsentat, ut neutiquam quis persuaderi posit eam esse Crocodilium, præsertim cùm facto periculo, ijs sanè uiribus non præstet, quibus præstare Crocodilium Dioscorides, Galenus, Plinius, ac alij pleriq; posteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium testimonio) potui datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinę radix, magno admodum pretio æstimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, lęuis, aliquantulum lata, odore, ut Nasturtij, acuto: Carlinæ uerò crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaq;, nullo Nasturtij odore predita. Adhæc Crocodilii semen Galeni testimonio acre, odoratumq; percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubio desiderantur.

Crocodilii mira uis.

POTERIVM.

Censura xlvij de Poterio.

POTERIVM eam uult esse arbusculam, quam Germani Schlehen, nos uerò syluestrem Prunum nominamus; quod idem existimauit Cornarius uir alioqui insignis, cuius opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quàm genuini Poterii historiam. Ego uerò nihil hic contra Cornarium dicam, quem uir clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissime refellit. Quo circa his iam supersedemus, solùm, ut nostri memores instituti, dicimus utrunq; deceptum, & plurimùm aberrasse Lusitanum: quòd syluestris Prunus potius in fruticosarum arborum recenseri debeat, quàm inter herbas. item quòd nulla penitus conuestiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis, ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisq;, quin nec fructu est acuto, nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeò ut qui dixerit syluestrem Prunum esse Poterium (Cornarii, & illius pace dixerim) Tiresia cœcior dici posit, uel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant Medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium uberrimè conscripserit.

Cornarius reprehenditur.

Fuchsij laus.

LEVCACANTHA.

Censu. xliij. de Leucacantha.

NEC A SE ipso dissentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, legustrinis baccis non absimili, è quibus elegantissimum colorem uiridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quam nos uocamus Spino Merlo, quidam uero Spino Zerbino Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, præduras q; austero sapore, nulla admista amaritudine, adeò ut nihil succi inde exprimi posit, etiam si arctissimo prælo stringeretur; quum tamen è Lencacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides ad rupta, & conuulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

Censu. xlix. de altero cretensi Dictamno.

CAETERVM & de altero Cretensi Dictamno cœcutisse Lusitanum non ambigimus, quippè qui scripsit uideri hoc non modò in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponi folio (ut illius uerbis utar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narantii oriri uidemus. Sed quàm sibi ipsi imponit? primùm quòd hoc Dictamnum Theophrasti testimonio in Creta tantùm proueniat. Id quod uidetur etiam fateri Dioscorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Præterea quòd non scripserit Dioscorides, quin etiam nec Theophrastus, nec Plinius Dictamnum hoc folio esse Sisymbrii Aquatici, quod Lusitanus, uulgus sequutus, Cresonem appellat; sed Sisymbrij absolute, quod indicat, hos preclarissimos auctores de primo Sisymbrii genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia sunt Cresoni folia, quæ an magis Dictamni foliis sint comparanda, quàm primi generis Sisymbrio, ii diiudicent, qui rem herbariam doctissime profitentur. His accedit, quòd Dioscoridi huiusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sisymbrium, & Saluiam, à quo omnino eum diuersum putamus, quem Arantiorum flores suauissimè fundunt.

CALAMINTHA.

Eo quòd Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quasi Nepetam) vocent magno errore sibi persuasit Lusitanus Gattariam hanc esse secundum Calaminthæ genus; sed aberrasse videtur, quippè Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegij, quemadmodum & sapore, non autem Apiastri, vel Vrticæ, quibus Gattaria vocata maximè visitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda tertij generis Calamintha, quòd crediderit hanc eam esse, qua passim in Italia vtuntur Seplasiæ. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraq; non autem prælonga Mentastri modo, cui tertiam Calaminthам similem fecit Dioscorides.

Cēsura L. de Calamintha.

Censura LII de tertio Calaminthæ genere.

SAMPSVCHVS.

Qvanta sit Lusitani inconstantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantaq; is sui ipsius capiatur obliuione, is facile intueri poterit, qui legerit eius enarrationes libro primo in Olei Sampsuchini confectione, & libro tertio capite proprio de Sampsucho. Quandoquidem libro primo apertissimè contendit aduersus nos scribens Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, vt in Apologia superius præmisimus. Libro verò tertio euidenter fatetur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quàm Amaracum, vel Maioranam. Quare non modò se ipsum euidenter confutat, & grauissimè vulnerat, sed etiam palàm declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quàm vt nobis aduersaretur, & quocunque modò suum virus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excœcet, memoriam tollat, & insano quodam modo se ipsum destruat, ac penè subuertat,

Censura liij. de Sampsucho.

Lusitani leuitas.

RVTA SYLVESTRIS.

Sylvestrem Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam verò alijs Harmolam vocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos vltramarinos, vel Indicos vulgus appellat; sed manifestè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, vt Ruta syluestris, candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Præterea, nec semen illi visitur trianguli speciem referens, neque subrufum, sed longum, nigrumq; nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni testimonio Syluestris hæc Ruta radicem proferat nigram; id quod in hisce Caryophyllorum Indorum plantis maximè desideratur.

Cēsura liiij. de Ruta Syluestri.

CVMINVM SYLVESTRE.

Sylvestre Cuminum quum non viderit, nec nouerit Lusitanus illud Officinis Rusticum Cuminum vocari ait, perindè ac si adeò vulgaris notitiæ fuerit, vt nullo sit opus examine; quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui vnum vel alterum Syluestris Cumini genus legitimè cognoscant. Nam præter satiuum, nullum aliud nouere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, Syluestre Cuminum adeò vulgare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, vt rectè intuentibus palàm sit, non modò Amathum Syluestris Cumini historiam confundere, sed quid sit Syluestre Cuminum penitus nescire, & ignorata tanquam cognita, & vulgaria fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accuratè legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia: sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolutè protulit Syluestre cuminum Officinis Cuminum Rusticum vocari; quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hactenus de Syluestris Cumini generibus nihil affirment.

Cēsura lv. de Syluestri Cumino.

Censura lvj. de eodem.

CORIANDRVM.

In censendo Coriandro quàm non hallucinatur, non decipitur, sed penè delirat? quòd vulgaris vsus Coriandrum scribat, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantùm argumento, quòd Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quòd eius semen odoratum sit, & eius pariter herba optimi sit odoris, vel saporis. Cæterùm hæc quum legissem, mirari sanè desij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, immò & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidissimi lectulariorum cimicum instar optimi esse odoris, ac saporis? Equidem censebam vtero tantum gerentes mulieres citta, picaq; corripi posse. Sed (vt video) Amathus etiam eo morbo laborat, quod fortasse ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeo intumuerit, vt prægnanti similis euaserit: Vel quòd fortasse Coriandri tantùm inter

Censura lvij. de Coriādro.

Lusitani insignis amētia.

olera esitauerit in Hispania eius saporis, odorisq; præstantia allectus, ut inde facilè amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum scribit Dioscorides, ubi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, ut inde Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quòd Coriandrum communis usus ueterum Coriandrum non sit, quòd in cibo acceptum nil mali inferat, nihil sanè rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum uenerat usum, ut ipse testatur Galenus libro secundo, de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante uictus ratione. Quin & Dioscorides non nisi à largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proinde mirum non est, si cum aliis oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papauer.

PETROSELINVM.

Censura LVIII. de Petroselino.

GENVINVM Græcorum Petroselinum idem, quod Seplasiæ, & Herbariorum uulgus passim Apium uocant, magno sane lapsu esse credit Amathus, quòd hoc Paludapium sit in hortis translatum, riguis, & vliginoso solo gaudens. Contra uerò Petroselinum, quod Dioscoridis, & Galeni testimonio in præruptis, & saxeis montium locis, ut ipsa met indicat nomenclatio, tantùm proueniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur.

ELAPHOBOSCVM.

Cēsura lix. de Elaphobosco

Amathus infidelitatis arguitur.

ERRARE in Elaphobosco non modò Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare scimus. Nam ut se ipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adiunxisse duos doctissimos uiros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cuius in commentariis nostris pluries meminimus ob præstantissimam eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouisse, nec fortasse uidisse unquam, quod illi credam non habeo.

COLLVTEA.

Censura lx. de Collutea.

COLLVTEA quibusdam rei agrariæ auctoribus Alburnum uocari affirmat, Italis uerò uulgò Aorno. Verùm quantùm ego legi, cùm Alburnum planta non sit, sed pars tantùm arboris, idem qui semper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primum testimonio, qui libro XVI. cap. XVIII. de Alburno hæc scriptis mandauit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet. Pro " cute cortex est. Proximi plerisque adipes. Ij vocantur à colore Alburnum, mollis, ac pessima pars li- " gni, etiam in robore facilè putrescens, teredini obnoxia: quare semper amputabitur. Hæc ille. Qui- " bus facilè Amathi conuincitur ignorantia. At si fortasse, vt nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteam vocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facilè respondi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantùm est arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sanè desideratur, quum hæc Alpina non sit, sed vbique ferè proueniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed breui, Genistæ modo.

SENA.

Censura lxj. de Sena.

CAETERVM magno etiam errore scribit Senam herbam aluum exoluentem eam esse plantam (vt " ipse opinatur) quæ Theophrasto Collytea appellatur. Nam cum apud Theophrastum duplex sit Col- " lytea, nec de qua intelligat explicet, non solùm hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeò vt " quid sibi velit nesciat. Præterea cùm Collytea vtraque Theophrasto lib. III. cap. XIIII. & XVII. de " historia plantarum arbor sit non herba, & vtriusque meminerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio.

GLAVCIVM.

Censura lxij. de Glaucio.

NISI alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses viderit, quæ cum Dioscoridis historia concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam sæpe hallucinatum offenderim, ac fabulosum, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero.

ALYSSVM.

Cēsura lxiij. de Alysso.

NVLLAM constituit differentiã inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quàm penitus neutrum intellexit? Siquidem Dioscoridi Alyssum exiguus est frutex vnicaulis, subasper, rotundis folijs, fructu duplicium scutorũ effigie, quadantenus latum, in montibus, & asperis locis emicans; quæ sanè omnia in Syluestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeò exigua est planta, sed plerunque bicubitalis, nõ vno tantũ caule crescens, sed pluribus, folijs minimè rotundis, sed stellę modo

decus-

decussatis, semine rotundo non lato, nec duplicem, nec simplicem scutum referente. His accedit quòd Dioscorides de vtraq; Rubia maiori nempè, & minori tradidit vno, & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est, si Syluestrem Rubiam ab Alysso diuersam non iudicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

REDIT austerus & immitis censor; virgam, vel fustem potius profert. Eijcit omnes ex medicorum, idest ex suo senatu, & grauissimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syluestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, quòd scribat Plinius, primam syluestris Cnici speciem Attractylida quibusdam vocari: sed, quantùm videre, aut conijcere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamuis scribat Plinius primi generis Syluestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida; nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinum syluestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodùm superius diximus de Telephio differentes, Telephium non propterea esse Semperuiuum minus, quòd hoc etiam Telephium (vt Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Helsinem Parthenium, nec Asplenum Hemionium: quoniam ijs etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his verbis. Acarna colore tantùm rufo à Scolimo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Attractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet, qua de causa Phonos vocatur à quibusdam, odore etiam grauis. Quibus palàm est Plinio Attractylida nullum syluestris Cnici esse genus. Id quod maximè attestatur Theophrastus libro VI. cap. IIII. de plantarum historia. Is enim postquàm de omni Cnici genere disseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quòd experimento etiam liquet, neutrum syluestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Vndè Amathi minus probari potest sententia. Cẽsura lxiiij. de Attractyli

TEVCRIVM.

SANGVISORBAM, quam Itali Pimpinellam propriè appellant, quamq; frequentissimè in acetarijs addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua versatur cœcitate, quippè quum scribat Dioscorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Trisaginis similitudine, facilè palàm fit inter Teucrium, & Sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata iunceis constat cauliculis, folijs vtrinque pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quòd verò Pimpinella hoc nomine sit appellata, eò quòd odore sit Citruli, quem Hispani Pipinum vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus vocatam fuisse primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, vndè postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cùm nullo Citruli odore, vel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non video. Cẽsura lxv. de Teucrio. Amathi opinio explosa.

LYCHNIS.

QVAE de Lychnidis viridibus folijs scribit Amathus, quòd scilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxisse stirpem fabulosa omninò videntur; cùm re vera Lychnidis folia, non viridia, sed sicca ad lucernarum vsum pro elychnio vsurpauerit antiquitas, vnde sibi nomen inuenit; non quòd viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippè λύχνον Græcis lucerna dicitur, ελύχνιον funiculus, qui è gossipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villosa, tomentosaq;, & proinde arefacta ignem facilè concipiunt, perinde ac illius Verbasci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur. Cẽsura lxvj. de Lychnide.

MARTAGVM.

MARTAGVM flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseuerat, & proinde Martagum Plinio eam plantam esse existimat, quàm ipse ab Hercule Petilium vocatam scribit libro XXI. cap. VIII. At demiror, vbi Lusitanus, qui tanto vsu, tanta omnium rerum peritia est præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibusdam punctis respersos. Id quod manifestè arguit Hemerocallem pro Martago accepisse Lusitanum. Namque is flore constat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterùm an Martagum, vel Hemerocallis Petilium sit à Plinio descriptum, fateri sanè non ausim, quum Petilium Plinij ipsius testimonio autumnali tempore floreat inter vepres colore rosæ syluestris, illa verò cum alijs lilijs media floreant æstate. Cẽsura lxvij. de Martago.

TRIFOLIVM.

QVOD Bituminosum Trifolium nunquàm viderit, noueritq; Lusitanus, hoc argumento facilè cõijci potest, quòd asserat Pratense Trifolium omnibus vulgò notũ primò Rutã olere, vbi verò adoleuerit Cẽsura lxviij de Trifolio.

Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falsum esse vnicuique constabit, qui Pratensis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam vllo tempore resipiet. Etenim aliud genus est à communi Trifolio, quòd Græci Asphaltite ab odore, nos Bituminosum vocamus. Iccirco rectè scripsit Plinius libro XXI. cap. IX. Trifolij tria esse genera, Asphaltite aliud, aliud Acu- „ tum, Minutum item aliud, quo prata ferè omnia scatent. Hinc itaq; apertissimè constabit Pratense „ Trifolium longè ab Asphaltite diuersum haberi, & Lusitanum non paruo in errore versari.

AMBROSIA.

Cẽsura lxix. de Ambrosia.

AMBROSIAM ait ille esse herbam, quam vulgo Tanacetum vocant Seplasiæ. Verùm patet eius non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia Dioscoridis testimonio pusillus est frutex, adeò vt trium palmorum longitudinem non excedat, folijs exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quasi racemulis grauidis, qui nunquam florent, odore vinoso, suauiq;, radice tenui sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè desiderantur. Namque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ, sed Maioris Millefolij amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi vinosus odor, nec aliàs suauis. Illud etiam addi potest, quòd Tanaceto nusquam visa sit radix sesquipedalis, sed breuis, & superuacua.

GNAPHALIVM.

Censura lxx. de Gnaphalio.

ADEO' breuiter, perplexeq; Gnaphalij historiam scribit Dioscorides, quin etiam Plinius illum sequutus, vt non decernas, quæ nam planta ex his, quæ in ipso naturæ viridario coluntur genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc quemadmodum & cætera leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus sit folijs, mollibus, albicantibusq;, quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbarijs Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeò Plinij Impiam repræsentat, vt post hac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

OENANTHE HERBA.

Cẽsura lxxj. de Oenãthe herba.

RECENTIORES quosdam sequutus Oenanthem eam vult esse plantam, quam Filipendulam vocant, cùm potius Oenanthe Dioscoridis testimonio caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem; nascaturq; in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, vt in Pæonia, sed longè minoribus, vnde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest, sed globuli instar quadruplici apice mucronati, vt in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, non palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palàm esse non ambigimus, Oenanthem à Filipendula quàm maximè abesse.

PHYLLVM.

Cẽsura lxxij. de Phyllo.

DVM in Phyllo Ruellij sententiam improbat Lusitanus, se ipsum ignorantiæ manifestè accusat his verbis. Hanc Ruellius Alteram Persicariam esse credit; quo verò iudicio alij iudicent. Est verò hodie herbula quædam vnico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemosum serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere videtur Lusitanus, quam quidem Ophioglossum, id est serpentinam linguam vocauere. Sed plurimùm is à veritatis scopo, & à veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quod semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certo arguit, Lusitanum

Cẽsura lxxiij

hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quod affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cùm nullis prorsus notis conueniant.

HORMINVM.

cẽsura lxxiiij de Hormino.

ALIORVM quorundam insistens vestigia pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alij Matrisaluiam, nonnulli herbam Sancti Iohannis vocant. Sed cùm Horminum Dioscoridi planta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentiæ siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum, nigrumq;, neutiquam crediderim Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, nõ Marrubij

caule bicubitali, non semicubitali: Præterea Sclareæ caulis nullis vestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliquulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam quòd nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, vt cùm hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantùm opinione imprudens abductus errauerit vnà cum illis, quorum sequitur errores.

ONOSMA.

ONOSMAM inter vulgares Rapunculos, quibus passim vtimur in acetarijs, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeò Onosmam similem facit, vt difficilè ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illicò friuolam, & stolidam nimis, vt cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quòd Onosma nõ nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maximè desiderari potest in Pseudorapunculo illo; quòd is radice sit alba, tenui, ac superuacua, nullo vnquam tempore cruenta. Cẽsura lxxv. de Onosma.

ANTYLLIS.

QVIN & in Antyllide censenda plurimùm decipitur, cùm velit, quinimo & affirmauerit eam legitimam, genuinamq; esse Antyllidem, quæ Mauritanis Chali, siue Alkali appellatur; cuius cinere vtuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sit simillima, folijs mollibus, ramulis recti palmi altitudine, altera verò folijs Aiugæ hirsutioribus; non video, cur credam AlKalim Antyllidas vtrasque referre, quum nullis conueniat notis; quippe Alkali, cùm primùm è terra emerserit, folio est tereti, pingui, Minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem ferè longitudinem adolescit, geniculatimq; protrahitur Equiseti modo. Quum verò iam adoleuerit (vt de Trago disserentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq;, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi verò ad summum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; pilulæ prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum huiusce plantæ tam varias mutationes non animaduerterit Lusitanus, proinde factum est, vt ipse crederet AlKali diuersi esse generis; quorum vnum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cùm AlKali nullam cum Aiuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec folijs vnquam hirsutis sit visa, nec vlla ex parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula; fateatur ex veteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cùm ipse de Trago agens asserat AlKali esse Tragum, deducor in eam opinionem, vt credam Lusitanum Circæ veneficis incantationibus imbutum, vnam, & eandem plantam in varias transmutare formas. Quod in AlKali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Anthyllidem facit. Cẽsura lxxvj. de Antyllide. Lusitanus notatur.

LITHOSPERMVM.

GENVINVM Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus vtuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifestè peccat, quoniam Dioscoridi Lithospermum planta est folijs Oleæ longioribus, latioribusq;, ac mollioribus humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibeant, folijs longis, interq; paruum semen rotundum Erui parui (vt Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq; in asperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius visitur, quæ quantùm cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse videat. Adde etiam quòd Lithospermum in editis, & asperis locis per se sponte nascatur. Lachryma vero vocata non nisi sata proueniat, erectis omnino calamis non humi repentibus, vt scribit Plinius. Cens. lxxvij. de Lithospermo.

ALISMA.

CAETERVM Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alij Barbam Syluanam vocant: sed falsum non obscure liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq; caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palàm faciunt maximè deludi eos, qui vnà cum Lusitano in hoc versantur errore. Cens. lxxviij. de Alisma.

BRITANNICA.

Cenf. lxxix. de Britãnica

ALIORVM iterum adhærefcens errori credit nil aliud effe Britannicam, quàm eam herbam, quæ pafsim Seplafijs, ac uulgaribus herbarijs Biftorta dicitur, eo tantùm fortaffe argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis fit folium. Verùm mea fententia fallitur. Etenim quamuis Biftorta folio fit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilofiore tamen non uifitur, fed glabriore, læuioreq;, rubeis intercurfantibus fibris, & à terra quadantenus Cæfio, quæ omnia in Britannica maximè defiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra uerò alteri, Namq; Biftortæ radix quandoque nobis uifa eft brachiali ferè crafsitudine, bipollicari autem fæpifsimè, colore in nigrum rufefcente, non (ut in Britannica fcribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus, ac tenuibus, nihil uirium attribuit Diofcorides, fed tantùm foliorum fuccum ad medicamenta prætulit. At Biftorta contrario modo fe habet, cum tantùm radicibus præftet, & nullus fit eius foliorum ufus.

ALTERA CLEMATIS.

Cenfur. lxxx. de Altera clematide.

NEC minus in Altera decipitur Clematide, quippe qui cenfeat Flammulam uulgò appellatam, genuinam effe Diofcoridis Clematidem Alteram. Clematis enim hæc Diofcoridi per arbores repit, id quod in Flammula nufquam mihi uidere licuit, cùm planta fit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam effe non ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentarijs noftris, quanquàm ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non effe genus; fed non propterea affirmauerim unquam Clematidem Alteram effe Diofcoridis.

POLEMONIA.

Cenfu. lxxxj. de Polemonia.

NIMIVM addictus Brafauoli uiri alioqui eruditifsimi, non tam ut ueritatem uideatur indagare, quàm ut pro fua fide, & antiqua confuetudine huius patrocinetur fententiæ, Polemoniam effe herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò funt (ut in Commentarijs noftris oftendimus) quæ utriufque fententiam confutent. Primùm fi natale folum expendamus, id profecto facilè indicabit Galegam non effe Polemoniam, quòd hæc in montibus, & afperis proueniat, illa in campeftribus læto, & uliginofo folo, adeo ut prope aquas, & in fcrobium aquarum marginibus plurimum oriri uideatur. Præterea nihil in fummis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, fed corniculos Fœnogræci æmulos, in quibus femen occluditur rufefcente colore; quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque fi diligentius exploraffet Lufitanus, non ita fortaffe facilè in Brafauoli fententiam concefsiffet. Nec fanè video cur fibi tantùm arrogantiæ afciuerit, vt tantùm Brafauoli tuendi caufa, Aloyfium Mundellam medicum huiufce tempeftatis eruditifsimum, & medicæ materiæ ftudiofifsimum fua tantùm garrulitate fretus adeo temerè maledictis, conuitijsq; laccefsiuerit, præfertim quum, pro more, illius argumentis, quemadmodum & noftris nihil refponderit. Obfecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? vt aufus fis, ubi de Sorbis egifti, Mundellam ipfum virum citra omnem controuerfiam clarifsimum Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amentias, & fatuitates te procreauerit natura, illum verò ad totius reipublicæ commodum. Depone iftam mentem, define impudentifsime, ifto modo doctifsimos viros laceffere. Omnes, qui iftam in te audient ingratam contumaciam, quanuis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, non ne ftolidum, vecordem, infanum, & omni mentis ftatu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te exiftimat; hoc vnum tibi patet refugium, fi iftius infanæ dementiæ infames velis delere maculas, vt aliquando te ad mentem reuoces, & præftantifsimos viros optimè de literis meritos non tuo more fycophantas, fed modeftius nominare affuefcas.

Arrogantia Amathi.

Aloyfius Mũdella à calumnia vindicat.

LAGOPVS.

Cenf. lxxxij. de Lagopo.

LAGOPVM magno errore eam plantam exiftimat Lufitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Diofcorides, Plinius, & fi qui funt alij, qui Plantarum hiftoriam fcribunt, nullis penitus notis Lagopum defcripferint, non uideo cur folus Lufitanus diuinare uelit, quafi oraculo quodam doctus, quæ nam planta antiquis fuerit Lagopus, Verùm quòd Trinitas Lagopus non fit, id argumento effe poteft, quòd ille Plinij & Diofcoridis teftimonio inter fegetes nafcatur in campis, illa uerò in frutetis iuxta fepes, & in opacis proueniat.

XYPHIVM.

Qvod Plinius libro xxv. cap. xi. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in paludibus prouenit flore aureo Iridis emulo, ut Lusitanus perperam intelligit, minime probamus, non solum ea ratione, quòd Xyphii historiam Plinius accurate, probeq; describat, non Pseudoacori; sed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facile referre potest. Præterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem recte Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obstat quòd scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides uerò in aruis, quum & in aruis, & in palustribus locis magis quoque proueniat, ut perinde ac nos rei herbariæ studiosos obseruasse non dubitamus. At Plinius, qui longe melius Xyphii natale solum explorauerat, quàm Lusitanus, non aliã ob causam in humidis nasci dixit, quàm ut eorum refelleret opinionem, qui Lonchitim à seminis figura Xyphium esse censebant. Hinc itaque is argumentum sumens, probat Lonchitim Xyphium non esse, quòd illa in sitientibus tantùm proueniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facile adducor, ut credam, ipsum nusquam uidisse Xyphium, nimirum quod scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, qui Cinosorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ sunt, & compressæ uerticilli modo, uel Ibisci seminis instar, cui plurimum astipulatur, inuolucris simul conclusæ, ijs similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus. Cens. lxxxiij. de Xyphio.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

Lvsitani opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quòd scribat plantam esse uulgarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratissimum esse pabulum. Nam cum (Dioscoride teste) hoc Graminis genus iuxta uias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquàs nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum. Cẽs. lxxxiiij. de Harundinaceo gramine.

RVBVS IDAEVS.

Tametsi Idæum Rubum in Ida monte plurimum nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur, Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minime uereor, quin pro more, cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluuiatilia fecerit. Cens. lxxxv. de Idæo Rubo.

CHRYSANTHEMVM.

Qvvm nusquam uerum Chrysanthemum uiderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimque omnibus sit notum; quumq; oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quàm herbariorum uulgus, quod unoquoque mense floreat, Calendulam uocat. Aperte conuincitur error, quòd Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calendula uocata prorsus desideratur, quum illi Minoris Anchusæ modo longa spectentur nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortasse illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeant Chrysanthemum quod alij Caltham uocant. &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si in simplicium facultate, ac historia, ut illum sane decebat, se exercuisset, & uaria Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaq; præsertim, quæ à doctissimis uiris magno labore sunt restituta, uidisset quidem in Chrysanthemo non legi κάλθα, sed χαλκάς. Cens. lxxxvi. de Chrysanthemo.

ASTRAGALVS.

Astragalvm oriri radice rotunda, Raphani modo magna scribit Dioscorides. Quibus quis facile coniicere potest Astragalo radicem non esse rotundam in pilæ modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quòd scribat Inferioris Germaniæ incolas Astragali radicibus uesci sub cineribus Castanearum modo assatis; easq; Iuglandium nucum figura, magnitudineq; esse asserit albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaq; suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchsio, & recentiorum aliis Dioscoridis esse Apios, quæq; Germanis Erdnussen, id est, Nux Terræ uocatur. Sed quàm magna inter has plantas intersit differentia Tiresia cœcior fuerit, qui non uiderit. Cens. lxxxvii. de Astralago

ACONITVM.

Dvm in censendo primis generis Aconito Fuchsium uirum apprime doctum accusat Lusitanus, ille tamen longè grauius aberrat, quippe qui tanquam cœcus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facile palam est, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendisq; plantarum historiis. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem & Alabastri modo splendentem. Verùm an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarij iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabastro uiderint, ad Constantini lauacrum prope sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam. Cens. lxxxviii. de Aconito.

COLCHICVM.

Censf.lxxxix. de Colchico

QVANDO hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot uitijs hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nusquam ne dabit breue aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Vbique (ut uerè fatear) ad nauseam usque omnia passim Amathi sapiunt Officinam. Tædet omnia huc coaceruari, quibus ille suum uolumen expoliuit. Transcurro innumera, & ad finem strictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico sentit? cum hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verùm nihil est, quo minus Lusitano merito reluctemur, cum Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, uel ex decocto potum arthriticis commendans, illud uerò quod letale sit ab usu medico abigens. At Lusitanus, ut suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quòd Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentem sermonem habeat, alibi uerò de Colchico caput præfigat; quum id consulto fecerit, uidens utique Colchicum non adeò uenenosum esse, præcipuè ubi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile. Qua de causa de eo, ut uenenoso cum cæteris Græcis caput constituit, alibi uerò tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum uenenosa sub Hermodactyli nomine. Verùm hæc Lusitani figmenta, cur sanè probem, non uideo. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eò insaniæ, fororisq; peruenisset, ut Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quin etiam nec quòd in medicum afferret usum mortiferum medicamentum, de quo paulo post egit sex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè sciuerit Paulus, uires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum quòd in uno loco de eo tanquam ueneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras uenenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, ubi de medicamentis salubribus, non de uenenis egit; nec tam horrendam facere metamorphosim, ue medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis auctoritas, quòd is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, sicuti in alijs nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum uocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facile nouerit, quum ea, quę Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat; & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (ut Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci uenenosum, ac letale, alibi uerò minimè, non facilè probamus, cum nulla huiusce rei sit nobis ueterum auctoritas. At quum Dioscorides libro quarto, ubi de Colchico scripsit, non Colchicos tantùm admoneat, ne huiusce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, sed omnes in uniuersum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantùm apud Colchos, sed ubique nasci uenenosam.

Serapionis lapsus.

EPHEMERVM.

Censura xc. de Ephemero.

LVSITANVS recentiores quosdam sequutus Lilium, quod Conuallium uocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nam huic Lilio, folia non insunt Lilij, quin nec radix longa, quæ digiti sit crassitudine, sed tenuius in capillamenta desinens. Præterea nec caulis illi uidetur Lilio similis, sed gracilis, flexilisq; tenuissimi iunci instar. Adhæc nec credi par est, Dioscoridem silentio inuoluisse, quin etiam nec Galenum, qui eius quoque historiam narrat; suauissimi odoris præstantiam, quo Lilium Conuallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset. Quo fit, ut una cum Lusitano cœcutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Censura xci. de Veneris Vmbilico.

VBI de Veneris Vmbilico scribit Lusitanus, tam primùm quàm alterum parietibus hærere asserit, & humectis nasci in locis folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis figura; quibus palam fit, quantùm in re herbaria præstet, ualeatq; Lusitanus, quippe qui hallucinatus existimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt. Quum tamen Dioscoridi Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam. Alterum uerò Maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis nascatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapsis ædificiorū parietibus proueniat, maritimis præsertim locis, ut Plinius inquit: Alterum uero inter ingentissima saxa in montibus nascatur.

TALICTRVM.

censura xcii. de Talictro.

RVELLIVS uir profectò clarissimus, & in stirpium historia non postremus auctor Talictrum in Gallia nasci scribit, ibiq; appellari Argentinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo splendore micent. Nos autem quòd hanc herbam nusquam uiderimus, Ruellii sententiam probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet statim id falsò sensisse Ruellium scribit, tametsi eius Argentinam nec uiderit, nec nouerit unquam. Nec ualet Lusitani argumentum, quòd Argentinam herbam, sic alijs uocatam à Talictro maximè distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentina haudquaquā intelligit Ruellius. Hęc enim foliis non est Coriandri, se unico tantum folio assurgit nullis lacinijs intersecto. Quo fit, ut ille merito ueniat accusandus, quum iniuria alios accuset.

POTAMO-

POTAMOGETVM.

Censu. xciij. de Potamogeto.

ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ sic dicta est Græcis, quòd fluminibus sit uicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissime demonstrat Dioscorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ simile gerit hirsutum paulo supereminens extra aquam. Id quod facile comprobat etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Seplasiæ Polmonariam uocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non nascitur, nec prope eorum alueos, sed secus uias propter sepes, & frutecta, præsertimq; opacis locis, folio non Betæ, sed Buglossi, cuius saporem etiam adeò imitatur, ut eo sicut & facie Buglossum referat. Adde quòd huic maculę quędam in folijs cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant.

LOTVS VRBANA.

Cens. xciiij. de vrbana Loto.

O QVAM uehementer decipitur Lusitanus in censenda Vrbana Loto. Constat id, quòd nulla ratione nec auctorum testimoniis temere affirmauerit eam esse Lotum Vrbanam, quam quidam Trifolium Acetosum, alii Panem Cuculum, nonnulli Alleluia uocant. Etenim legisse apud antiquorum aliquem Lotum hanc sapore esse acetoso. Præterea Plinio quis non uiderit aliud esse Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acetosum, quod ipse speciatim Oxyn à sapore merito uocat, quòd nomine, & uiribus differant? Siquidem ille Oxym ad enterocelas, & dissolutum stomachum præstare ait, id quod facile quis gustu deprehendere potest. Lotum uerò Satiuam ad discutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquàm excussorium, detersoriumq; medicamentum. Id quod nunquam Oxys præstare poterit.

ANTIRRHINVM.

Censura xcv. de Antirrhina.

IN existimando Antirrhino immeritò sanè Lusitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd non liceat (ut ipse putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Qua in re sanè quid arguat in Plinio nescit. Cuius inscitię id in causa esse putauerim, quòd Lusitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum auctorum impatiens, & rudis fuerit. Nam quanquàm Plinius libro xxv. cap. x. Antirrhinum Lychnin Agriam uocari scribit; non tamen ob hoc affirmat, quòd Antirrhinum, & Lychnis Agria una & eadem sint planta; sed tantùm admonet, à quibusdam ita uocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui non ob hoc prętermisit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, ubi libro tertio de Domestica scripsit. Aliàs enim nobis superius dictū est, præsertimq; de Telephio disserentes, non deesse plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodie habeantur Antirrhini species, quarum alia, quæ maior est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parua, ut Anagallis, quæ fortasse genera nunquam uidit Lusitanus, hic Plinium defendere non uerebor; quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride disserens, acriter me accusauerit, quòd ibi quędam in Plinium deprompserim.

Plinius à calumnia uindicatur.

POLYGALA.

Cens. xcvi. de Polygala.

POLYGALAM scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolescere foliis Lenticulæ, gustu adstringenti, cui ita: subscribit Plinius libro XXVII. cap. XII. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foiijs Lenticulæ, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficile admodum uidetur, ut quis herbam afferre possit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalisq; soli huiusce plantæ meminerit. At Lusitanus, qui (quantum uideo) longe potius Oedipum, quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quæ uirgas Genistæ mittit, in quarum summitate flores emicant, aurei, præstanti odore, ex qua (ut ipse ait) magna pars Italia scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum sit Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, præsertim quum ea scribere non sit ausus, friuolas, ac inanes putamus. Adde quòd Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quot quot sunt alij grauissimi auctores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram; sed astringenti sapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus consentientibus, lac prouocat, non flores tantum, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus putat hanc facultatem floribus tantùm deberi, quòd suaui præstent odore, ac si odorata omnia lacti prouocando sint idonea.

Lusitani coniecturæ inutiles.

OCHRA.

Censu. xcvij. de Ochra.

PVTAT Lusitanus Rubricam, qua utuntur Pigmentarij, ac Sarcinatores, quaq; usi sunt hactenus Myropolæ lapidis Hæmatitis uice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (ut Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, ut propria indicat nomenclatio. Ὦχρος enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Com. II. in lib. Prognosticorum Hippocratis. Quæ si legisset Lusitanus, non ita fortasse temere de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.

MELAN-

MELATERIA.

Cens. xcviij. de Melanteria.

MELANTERIAM nasci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit, ut æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, ut sibi falsò persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in æris cuniculis, cuius facultates possidet, perinde ac Chalcathum, Sori, Chalcitis, ac Misy: & proinde recte uim causticam obtinere Melanteriam scribit Dioscorides, quam, & Misy. Argento enim nulla uis caustica inest, sed æri quàm plurima.

SORY.

Cés. xcix. de Sory.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium quod Pharmacopœi Vitreolum Romanum uocant, genuinum esse Sory. Patet error, quòd Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quòd Chalcanthum siue fossitium, siue sit arte paratum à Sory omnium consensu plurimum differat.

AVRIPIGMENTVM.

Cés. c. de Auripigmento.

EODEM fere tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temere asserat id coctum esse. Error facile palam fit, quòd scribat Dioscorides, Auripigmentum per se gigni ijs in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui, & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum non coctum. Quippe si coquatur, & igne torreatur, magnopere rufescit, adeò ut Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Cés. cj. de Gagate lapide.

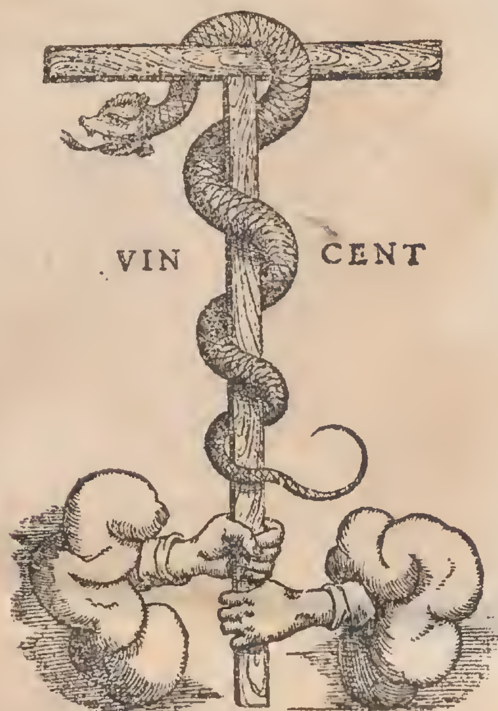
QVID de Gagate, tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregre proficiscuntur uel ad D. Iacobi ædes, uel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui pœnitet. Quantùm illa inter se dissonant?

Gagatis descriptio.

Quum Succinum hoc lapis non sit, sed potius, ut quidam putant, Bituminis, aut Pissasphalti genus. Gagates porrò lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squallidus, & crustosus; contra uerò illud, quum nullam lapidis speciem præ se ferat, nulloq; squallore, crustisue sit uitiatum. Genuino, ac uero Gagate utuntur Septentrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flandros, Brobandosq;, qui plurimùm differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne uideamur pilos quosque carpere, qui ueritatis candore impediunt, & ne circa minutias cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptiis colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacessitus, tum multorum (ut prædiximus) honestissimorum uirorum precibus excitatus, id diligentius facere non sum coactus, quàm uel meæ occupationes, uel istius leuissima, & imperitissima temeritas à me exigebant. Simul & commonebat non mediocriter illius sæuissima auctoritas, quam in omnibus tam temerè, tamque uanè sibi uendicat. Cui tantùm cæteros existimauit adhibituros fidei, ut ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si uel temeritate, uel fortasse simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum ualet, fecerit, agnoscat iam denique quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere, & immodestissime damnare labores, priusquàm sua ualeat intelligere fœdissima errata, quibus omnia eius uolumina, & præclaræ illæ Centuriæ ubique scatent. Nunc cùm & tela repulerim, quę tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis presidiis citra omne negotium dimouerim, non tyronibus modò, sed etiam doctis non ingratam me in hoc collocasse operam arbitror. Nec uerò tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, iniustè se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementię dabit indicium, quo manifestius nullis argumentis, nulla ratione, nulla ueritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantum potui, hoc unice sum conatus, ut non solùm se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum iure pœniteat. Quin etiam ut sciat ac noscat se errorum Centurias fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantum profecerim Lectoris candidi, & eruditissimorum uirorum erit iudicium.

Animaduersio in Amathum.

FINIS.

VIN CENT